

# { KENTERINGen ] digit



## **Multicultuur**

- \* Pleidooi voor een 'integratie'-stop
- \* Multicultureel bijbellezen
- \* Het islamdebat (Sami Zemni)

**Interview Peter Tom Jones**

**Klimaatconferentie Kopenhagen**

**François Houtart**

## KENTERINGen]digit

{KENTERINGen]digit is de digitale opvolger van {KENTERINGen] die tot de zomer van 2007 op papier verscheen. {KENTERINGen]digit wil een tijdschrift zijn waarin talrijke vertegenwoordigers en (basis)groepen uit de kritische christelijke basisbeweging de gedachten en krachten bundelen. Met dit magazine wil de redactie een blad aanbieden dat maatschappelijke toestanden helpt te analyseren en sporen trekt voor een oecumenische bevrijdingstheologie.

{KENTERINGen]digit legt de hoopvolle wendingen in onze maatschappij en kerken bloot. Het breekt met de logica van het kapitalisme en zijn wetmatigheden omwille van haar radicale keuze voor de zwaksten in onze samenleving.

De inhoud en de editoriaals van de 5 papieren jaargangen van {KENTERINGen] vind je op onze weblog <http://Kenteringen.skynetblogs.be>. {KENTERINGen]digit vind je hier op Abelweb, bij de publicaties onder digitaal register.

### Redactie

Paul De Witte, Willy Duchatelet, Jozef Mampuy, Katrien Rombouts, Jan Soetewey, Elke Vandepierre.

### Werken mee aan dit nummer

- Ida Dequeecker (°43), lid Vrouwen Overleg Komitee
- Paul De Witte (°46), woordvoerder Basisbeweging voor Democratie in Samenleving en Kerken, redactielid
- Peter Tom Jones (°73) burgerlijk ingenieur Milieukunde, Doctor in de Metaalkunde, postdoctoraat onderzoeker KUL
- Marij Loos (°54), lid CvS, lay-out
- John Mansford Prior, SVD, hoogleraar Theologie aan het St. Paul 's Institute of Philosophy in Ledalero, Indonesië en aan de Yarra Theological Union in Melbourne, Australië. Sinds 2004 voorzitter van de Bible Studies and Mission (BISAM) studiegroep van de International Association for Mission Studies (IAMS)
- Katrien Rombouts (°59), psycholoog, werkzaam in een psychiatrisch ziekenhuis, redactielid
- Egbert Rooze (°48), protestants theoloog
- Jan Soetewey (°41), medewerker CvS, eindredactie
- Elke Vandepierre (°73), coördinator Motief, redactielid

### Contact

Kenteringen.digit@gmail.com

## p5 \* Pleidooi voor een 'integratie' -stop



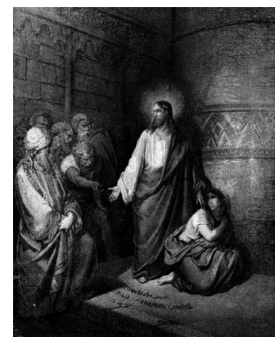
{KOP en Munt]

'*Muslims door een witte bril*' was een vormingsprogramma dat Elke Vandepierre als vormingswerker niet snel zal vergeten: ze werd bijna buiten gedragen... En toch was het een vruchtbare avond, want het lag aan de oorsprong van een denk- en doeproces dat ze hier presenteert. Als gevolg daarvan heeft ze torenhoge bedenkingen bij het 'integratiedebat' zoals dat in links Vlaanderen wordt gevoerd. "Een tergend vermoeiend gladiatoren debat tussen enkele protagonisten" zegt ze, "Brood en Spelen voor 'progressieve' intellectuelen op de opiniepagina's van *De Morgen* en *De Standaard*. De uitkomst is steeds dezelfde: veel bloed. Geen winnaars. Tenzij het grijnzende publiek in het rechterhalfrond van het Colosseum."

## p13 \* Lezen met je ziel

{Kop en MUNT]

Een groep gevangenen uit Indonesië en een groep jonge volwassenen uit België. Beide lezen ze los van elkaar hetzelfde evangelieverhaal, dat van de zogenaamde 'overspelige vrouw' (Johannes 8,1-11). Vervolgens werden de kernpunten van de lezing uitgewisseld met de partnergroep aan de andere kant van de wereld. Daarna werd het verhaal opnieuw gelezen, dit keer door de ogen van de partner. Men gaat in de stoel van de ander zitten en herbekijkt dan het leven. Dit proces bracht bepaalde culturele vooronderstellingen van beide groepen duidelijk aan het licht. De hele procedure leverde een fascinerend beeld op van wat lezers doen met bijbelteksten en wat bijbelteksten doen met lezers.



## p25 \* Cynisme is een zelfversterkend proces.

### Kopenhagen en het realisme van Peter Tom Jones

{De Rode Draad]



Peter Tom Jones, jaargang 1973, gaf de voorbije twee jaar ongeveer 200 lezingen voor de meest diverse publieken. Daar bovenop schreef deze burgerlijk ingenieur milieukunde nog, samen met echtgenote Vicky De Meyere, het boek '*Terra Reversa. De transitie naar rechtvaardige duurzaamheid*' en een reeks artikelen voor diverse bladen. De Klimaatconferentie in Kopenhagen was een grote klap, zegt deze gedreven klimaatmilitant. Maar hij stelt ook positieve evoluties vast. We hebben geen andere keuze dan te geloven dat we de opwarming van de aarde binnen de perken kunnen houden. Het tegenovergestelde zou cynisch zijn. En cynisme is een zelfversterkend proces.

3

Redactioneel

In Wiens Naam?

5

KOP en munt

Pleidooi voor een 'integratie' -stop

13

Kop en MUNT

Lezen met je ziel

21

To the Point

1. Hallelujah voor Haïti. Hulp of solidariteit?
2. Benoeming van André Léonard tot aartsbisschop: teken van een gebrek aan voeling

25

De Rode Draad

"Cynisme is een zelfversterkend proces"

Kopenhagen en het realisme van Peter Tom Jones

32

In Beweging

Verdraagzaamheid en geweldloosheid in een te veranderen wereld

36

Het Derde Testament

AMOS als profeet in KMS

Profetie als drama

41

Kunst-greep

Het islamdebat (Sami Zemni)

45

Agenda

# In Wiens Naam?

Na Jan Leyers met zijn 'Weg naar Mekka' heeft de VRT er een nieuwe religieuze documentairemaker bij. Annemie Struyf, pedagoge en journaliste, ontmoet in haar nieuwe docureeks 'In godsnaam' mensen die een radicale levenskeuze maken op geloofsvlak. Zo op papier lijkt het best een interessante format, toch? Sterke zet trouwens van onze openbare omroep, want na de reeks op TV kan u weldra wellicht het boek terugvinden in de non-fictie Top 10 en zal de DVD het volgende meest verkochte kerstgeschenk worden. Kassa, kassa!

Uitzending één over 'de islam' was al meteen in de roos. De dag nadien stonden de kranten er vol van, wat mooi uitkwam, want wie heeft nog interesse in de vakbondsonderhandelingen bij InBev of Opel? Niettemin vreemd dat uitgerekend een docureeks over de wereldgodsdiensten the talk of the town wordt. Als je de media moet geloven heeft iedereen in ons land de laatste resten religie toch al lang met het oud papier meegegeven - uitgezonderd monseigneur Leonard natuurlijk. Maar voor de rest heeft iedereen toch al lang de lichtknop gevonden, zo doet men het ons toch altijd uitschijnen? Weg met die hoofddoekjes, scheiding kerk en staat, geloof in je eigen vrije tijd... Vanwaar dan al die interesse in gelovige mensen, vraag ik me af. Wat maakt dat u 'In godsnaam' in primetime op TV één kan volgen, en dat u dit dus niet -in het holst van de nacht- in Braambos terugvindt -mocht u daar al gaan zoeken. Wel, er zijn verschillende redenen denkbaar voor deze stoutmoedige programmatie. Ten eerste: Struyf laat zichzelf in de eerste plaats onderdompelen in de riten, geloofspraktijk en leefomgeving van haar geïnterviewden: overtuigde christenen, moslims, joden, boeddhisten en hindoes. Ze zingt, lacht, huilt, bidt, werkt met hen mee, en 'voelt' vervolgens wat dat oplevert aan opborrelende gewaarwordingen. Er wordt weinig bewonderd, overigens. Aan opgetrokken wenkbrauwen en gegiechel dan weer geen gebrek. Maar goed: geen diepzinnig gegraveerd dus of vervelend lange interviews over wat de dingen nu precies betekenen voor de betreffende gelovigen. Struyf doet gewoon zélf de test: ze plooit haar benen in lotushouding, zet een hoofddoek op en buigt in de richting van Mekka, neemt deel aan een hindoeïstisch ritueel en oordeelt dan over de zinvolheid van zo'n bestaan. Makkelijk zat, en onthutsende TV bovendien.

Wat de reeks aan inzichten oplevert krijgt u samengevat in de preview op de één-website: uit elke aflevering zijn de meest fundamentalistische, waanzinnige, uitspraken achter elkaar geplakt waarna Struyf als laatste in beeld komt, hoofdschuddend, met het besluit: "Ik snap er hoe langer hoe minder van". Zie daar, het tweede ingrediënt voor een kijkcijferkanon: de geruststellende belofte dat de kijker er niks van hoeft te snappen -de makers hebben namelijk *zelf* geen benul van waar het over gaat. Nog een belangrijk element wil je kijkers aan het scherm lijmen: bevestig de kijker in wat hij of zij al *denkt* te weten. Zo dus: Dat 'al die moslims' gevaarlijke extremisten zijn die hun munttheekransjes laten sponsoren door Saoedi-Arabië en via nephuwelijken ons land proberen te islamiseren. Dat zenboeddhisten hele dagen niks doen behalve opgeplooid zitten, en *als* ze als iets doen dan is het bedelen of patronen vegen in tuinpaadjes. Dat joden getraumatiseerde

gekken zijn. Dat hindoeïsten zonder duidelijke reden in rituelen elke zelfbeheersing verliezen en hun koeien beter verzorgen dan hun schoonouders. Als u het al wist, beste kijker, weet dan dat de werkelijkheid nog veel bizarder is dan u zich die had voorgesteld. Religie is echt een achterlijk gebeuren, voor freaks en misfits, extremisten en charlatans, geestig om naar te kijken, maar verstandig om ver van weg te blijven. Dat is de eindconclusie.

Wat het effect is, laat zich raden. Tijdens vormingsprogramma 's over actief pluralisme, bij een moskeebezoek met een groep, worden wij als vormingswerkers met het 'harde bewijsmateriaal' geconfronteerd. Wat zouden deelnemers nog meer kunnen vernemen over 'de islam' dan wat ze al gezien hebben op de openbare omroep? Waarom zouden wij over diversiteit moeten gaan nadenken als onze eigen geseculariseerde cultuur het toppunt van beschaving is? En als die moslim die wij bij onze vorming als docent betrekken, beweert dat hij toch wel heel anders zijn geloof beleeft dan die gekken van 'In godsnaam', dan moet hij dat ook maar eens in de krant luidop durven zeggen. Vormingswerkster nummer 1 is vandaag Annemie Struyf, zoveel is duidelijk.

En ik weet het, de openbare omroep attenderen op haar maatschappelijke verantwoordelijkheid klinkt erg ouderwets en naïef, maar ik kan het niet laten om hier toch een oproep te doen: Mag het iets meer zijn? Mogen we, met ons belastingsgeld ook nog eens informatie te krijgen in plaats van infotainment, een Zevende Dag met politiek bijvoorbeeld in plaats van de kookrubriek, een maatschappelijk debat van enige relevantie. Het is maar een idee. Mogen we nog eens verlangen naar de werkelijkheid áchter de plattitudes? Want die *is* er, echt. Ik kom ze elke dag tegen, voor en na primetime.

*Elke Vandepierre*

# Pleidooi voor een 'integratie' -stop

Dit artikel verscheen in een meer uitgebreide versie in het boek *Een leeuw in een kooi. De grenzen van het multiculturele Vlaanderen* (1). De auteurs zijn autochtone en allochtone Vlamingen uit de wetenschappelijke wereld, de media en het vormingswerk. Het boek brengt een kritische benadering van het multicultureel debat in Vlaanderen zoals dat de voorbije twintig jaar werd gevoerd. De auteurs willen dat debat op de eerste plaats verbreden door niet enkel 'de vreemde' of 'de andere' centraal te blijven stellen maar dit debat evengoed te betrekken op hoe Vlamingen over zichzelf en de toekomst van Vlaanderen denken en praten. Een tweede verbreding is het situeren van het multicultureel debat in het kader van ons eigen koloniaal verleden. Tenslotte is er een derde, inhoudelijke verbreding door in het debat over multiculturaliteit ook andere termen als racisme en antiracisme, burgerschap, feminisme, klasse, religie en seksualiteit te verweven. Uit deze korte situering mag reeds duidelijk blijken dat het hier niet altijd gemakkelijk kost betreft. Hoewel onderstaand artikel op dat punt nogal meevalt. Wie echter de energie opbrengt om niet af te geven en door te bijten zal na lezing van het boek kunnen genieten van een rijke oogst aan inzichten, vragen en antwoorden. Meer dan de moeite waard. Redactie.



Een jaar of drie geleden beleefde ik in Leuven een avond die ik als vormingswerker niet snel meer zal vergeten. Het was de eerste van twee avonden onder de titel *Moslims door een witte bril* een vormingsprogramma van Motief waarin we de beeldvorming ten aanzien van moslims onder de loep namen. De eerste avond was er vooral op gericht te ontdekken hoe moslims telkens weer op erg stereotiepe wijze afgebeeld worden -zeker in contrast met andere religies en levensbeschouwingen. We toonden illustraties hiervan uit krant en journaal, maar ook uit onze oude geschiedenisboeken van school, uit het boekenaanbod van ECI, voor de volledigheid zelfs uit albums van Suske en Wiske en Kuifje. Daarnaast zouden we ook werken met onze islamkaarten. Die brengen een aantal stereotyperingen in ons denken over moslims en de Arabische wereld in zijn geheel in schema vanuit een westers perspectief, gebaseerd op Edward Saïds 'oriëntalisme' (2). De tweede avond van het vormingsprogramma planden we te focussen op de onzichtbaarheid van onze eigen witheid, op de privileges die daaraan verbonden zijn, op onze ingebeeelde neutraliteit en schijnbaar afwezige maatschappelijke positie.

Doel van het vormingsprogramma was deelnemers enerzijds bewust te maken van de ongenueanceerde, enge, problematische en vaak ook racistische manier waarop moslims in onze samenleving in beeld worden gebracht; en te onderzoeken waarmee deze beeldvorming te maken heeft. Welke sociale, politieke, economische spanningsvelden spelen op de achtergrond? En in wiens belang worden deze beelden geproduceerd en in stand gehouden?

Anderzijds lag ons doel ook in het uitdagen van de deelnemers om omtrent dit maatschappelijk gegeven tot een positiebepaling te komen, en dus ook de beeldvorming rond de eigen positie, de etnisch-culturele identiteit, kritisch te onderzoeken. Het ging dan met andere woorden om de vraag: hoe verhoud ik mij tot die eenzijdige beeldvorming van moslims? Welke eigenbelangen verhinderen mij om weerwerk te bieden aan de heersende beeldvorming? Met wie ben ik solidair?

## Weerstand ernstig nemen

De reden waarom ik mij dit vormingsprogramma nog lang zal blijven herinneren is de gigantische weerstand waarop we bij de deelnemers botsten. Mijn collega en ik werden die avond bijna letterlijk 'buiten gedragen' door de groep. De weerstand van de deelnemersgroep was zo groot dat we niet aan ons voorbereide programma zijn toegekomen. Nu, weerstand op zich is niet dramatisch -integendeel, in het vormingswerk geldt immers de gouden regel dat storingen steeds voorrang moeten krijgen in het proces -ware het niet dat er geen sprake was van 'een proces'. Daarvoor waren de twee, met inhoud en oefeningen volgepropte vormingsavonden, te kort.

Weerstand markeren in leerprocessen vaak diep ingebakken ideeën en ervaringen, het gaat om heilzame weerbaarheid, om verzet tegen de inschikkelijkheid. Weerstand vragen om aandacht. Maar nog voor het proces kon beginnen had de groep al afgehaakt. Waar had die weerstand dan mee te maken? Erg uiteenlopende oorzaken liggen aan de basis, maar de deelnemersgroep gaf zelf al een aantal belangrijke redenen. Van bij aanvang protesteerden deelnemers immers tegen het uitgangspunt van het vormingsprogramma: *niet* de moslim wordt hierin centraal gesteld, wel de manier waarop niet-moslims naar moslims kijken in onze Vlaamse samenleving. De deelnemersgroep verwoordde



haar weerstand dan ook als volgt: “het is schandalig dat straks het probleem nog bij *ons* zal blijken te liggen”. En “die beelden over moslims ontstaan niet zomaar”. En “als je mijn ervaringen met moslims zou kennen, zou je wel anders piepen”. Het was duidelijk dat de deelnemers zich bedreigd, tekortgedaan en/of niet ernstig genomen voelden door de ‘vooringenomenheid’ van onze doelstellingen. De weerstand was zo gigantisch dat er geen doorkomen meer aan was en er ook de tweede avond geen millimeter ruimte overbleef om de eigen witheid kritisch te gaan onderzoeken. Hoeft het nog gezegd dat zowel deelnemers als begeleiders een flink uit de kluiten gewassen kater overhielden aan *Moslims door een witte bril*. Een troost is dat tenminste de begeleiders veel van dit vormingsprogramma leerden. Achteraf dan toch.

Het is onder meer deze ervaring geweest die in onze vormingsinstelling aanleiding vormde tot een hernieuwd en diepgaand denkproces omtrent de context waarin we emancipatorisch vormingswerk rond moslims en hun plaats in onze samenleving organiseren, over noodzakelijke voorwaarden, te verrekenen hindernissen en heilzame (methodische) wegen er naartoe. Het voornaamste leerpunt dat we overhielden aan *Moslims door een witte bril* is dat we de bestaande weerstanden bij onze deelnemersgroep ernstig moeten nemen, en wellicht zelfs als uitgangspunt moeten gebruiken indien we ruimte willen creëren voor kritische reflectie op de eigen context en denkbeelden. We startten daarom in het voorjaar van 2008 met onze ‘experimenteergroepen’. Het ging om groepen van acht tot zestien deelnemers, zowel bestaande groepen (bv. een jongerenwerking, een gezinsgroep) als nieuw samengestelde groepen (mensen uit een zelfde wijk, vrienden of collega’s) die het engagement wilden opnemen om twee à drie dagdelen bijeen te komen rond het thema *Moslims en islam*. De deelnemers werden op voorhand gebriefd dat de begeleiders van Motief op de avonden geen vorming zouden komen geven, maar enkel kwamen luisteren naar de ervaringen en ideeën van de deelnemers omtrent het thema. Daarbij legden we ook uit dat Motief als vormingsinstelling de nood voelde om via deze weg opnieuw ‘voeling’ te krijgen met wat er bij mensen leeft als het over islam en moslims gaat, zodat we nadien onze vorming gericht zouden kunnen programmeren. Opzet was dat steeds twee begeleiders in een groep aanwezig zijn en via vrije associatie rondom de begrippen ‘islam’ en ‘moslims’ verkennen hoe hierover gedacht wordt in de deelnemersgroep: welke beelden er bestaan, welke ervaringen of informatiebronnen aan de grondslag van die beelden liggen, welke gevoelens er rond het thema leven, en welke vragen. Er werd afgesproken dat de begeleiders zo min mogelijk ‘sturend’, dan wel ‘actief luisterend’ aanwezig zouden zijn. Hun rol moest beperkt blijven tot het stimuleren van associëren en verhelderend bevragen: vragen waaraan een waardeoordeel verbonden is moesten vermeden worden, enkel open vragen die gericht zijn op het verwerven van informatie werden gehanteerd: wie, wat, wanneer, hoe, volgens wie, waarom. Met de deelnemersgroep werden ook afspraken gemaakt: iedereen moet zich vrij voelen om de eigen ideeën binnen te brengen, deelnemers kunnen mekaar respectvol bevragen maar het is niet de bedoeling om met mekaar in discussie te gaan of om tot een gezamenlijke slotconclusie te komen. Het belangrijkste, zo werd vooropgezet, is dat iedereen de eigen visies en vragen verwoordt. Eén van de twee begeleiders is enkel als notulist aanwezig en maakt een verbatim van het gesprek. Dit woordelijk verslag moest het Motiefteam in staat stellen om nadien -in eerste instantie- een analyse te maken van hoe er gedacht wordt en welke frustraties, vragen en noden er bij onze deelnemersgroep omtrent het thema leven. In tweede instantie moest de analyse leiden tot het ontwikkelen van een zinvoller en efficiënter vormingsaanbod.

## Analyse van de gespreksavonden

Motief beoogde bij aanvang van de hearings ongeveer vijftig bijeenkomsten in een twintigtal groepen te onderzoeken en analyseerde in 2008 reeds zestien gespreksmomenten in zeven erg diverse groepen. 83 mensen namen deel aan de gesprekken. De resultaten, bij de tussentijdse evaluatie (na zestien gespreksbijeenkomsten), waren tamelijk ontluisterend. Binnen het kader van dit artikel is het onmogelijk om de hele analyse van deze gesprekken in beeld te brengen, maar ik wil toch proberen in grote lijnen te beschrijven tot welke vaststellingen we kwamen.

Bij de analyse van de gesprekken merkten we het volgende op:

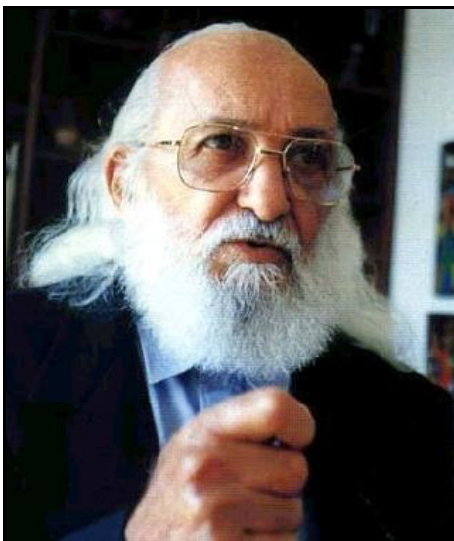
1. Dezelfde ideeën (zowel stereotyperingen als racistische denkbeelden) over moslims zijn in *elke* groep aanwezig, onafhankelijk van de erg verschillende achtergronden van de deelnemers (qua leeftijd, sekse, woonplaats, scholingsgraad, expertise omtrent het thema islam en/of levensbeschouwing...).
2. Deelnemers geven aan dat het overgrote deel van hun ideeën en beelden gebaseerd zijn op informatie uit de media (kranten, nieuwsuitzendingen, duidingprogramma's).
3. In verschillende deelnemersgroepen werd een aantal identieke 'persoonlijke ervaringen' met moslims (die vaak tot in de details identiek zijn) verwoord.
4. De meeste deelnemers hebben in hun persoonlijke leefsfeer geen contacten met moslims; het overgrote deel van hen die wel moslims kennen, geven aan dat het om contacten uit de werksfeer gaat.
5. De term 'moslims' wordt in de meeste gesprekken gelijkgesteld aan 'migranten' en 'allochtonen', soms ook aan 'vluchtelingen' en 'asielzoekers'.
6. De betekenis van de term 'islam' is voor ongeveer een vijfde van de deelnemers onduidelijk of onbekend ("Islam, is dat eigenlijk de godsdienst van een moslim? Zoals bij ons christendom?").
7. Moslims worden als één monolitische groep gezien -los van een specifieke context- met eenzelfde cultuur en dezelfde levensbeschouwelijke opvattingen en religieuze praktijk: moslims in Vlaanderen = moslims in Afghanistan, Saoedi-Arabië, Indonesië, ...
8. Moslims zijn daarom ook contextueel inwisselbaar: Vlaamse moslims moeten zich bv. verantwoorden voor wantoestanden in Afghanistan of moslima's zonder hoofddoek in Casablanca vormen het levende bewijs dat de hoofddoek ook hier niet (meer) gedragen hoeft te worden.
9. Moslims worden voornamelijk negatief gewaardeerd omwille van: religieus fanatisme, agressief -soms ook gewelddadig- gedrag, onwil om de taal te leren, een cultuur en een waardepatroon die niet compatibel zijn met onze westerse waarden en cultuur, 'achterstand' in hun ontwikkeling als culturele groep, onwil om onze wetten en gebruiken te aanvaarden, slachtoffergedrag.
10. Het denken over moslims triggert een nadenken over zichzelf. Deze zelf wordt uitgedrukt als een 'wij' (tegenover 'zij', de moslims) maar dit 'wij' wordt -ook na uitdrukkelijke vraag- zelden nauwkeurig gedefinieerd of afgebakend (gaat het om 'autochtonen', om 'christenen', ...?) De eigen identiteit wordt door deelnemers in bijna alle groepen enkel ervaren als een 'contrastidentiteit' ten aanzien van de moslims: alles wat zij niet hebben en zijn, heeft en is de eigen groep *wel* (bijvoorbeeld moslims zijn religieuze fanaten, wij zijn geseculariseerd of geloven op een 'moderne' manier; moslims zijn agressief, wij zijn beheerst/beschaafd; moslims onderdrukken hun vrouwen; onze vrouwen zijn geëmancipeerd; moslims moe-



ten allemaal hetzelfde denken en doen, wij kennen vrijheid van meningsuiting; moslims trekken allemaal aan één zeel, wij zijn verdeeld en daardoor kwetsbaar; moslims moeten de Verlichting nog door, wij zijn reeds Verlicht...).

11. In alle groepen wordt bij het gebruik van het begrip 'integratie' eigenlijk assimilatie bedoeld, in de zin van eenzijdige aanpassing van de minderheidsgroep aan de ideeën, gebruiken en gewoonten van de meerderheidsgroep. "Dat ze zich eens *normaal* kleden, als ze aan werk willen geraken. Als ge in zo'n kleed rondloopt moet ge er niet van verschieten dat ge scheef bekeken wordt".
12. Hoe hoger geschoold of hoe meer 'expertise' rond het thema, hoe later in het proces een 'leerbehoefte' ('wat weten we nu eigenlijk?!') wordt uitgesproken. In één groep werd helemaal geen leerbehoefte uitgesproken -toevallig of niet, in een groep die geheel uit 'experts' bestond.
13. Het 'veilige' spreken over de eigen ideeën en ervaringen, zonder in discussie te gaan, wordt door deelnemers als erg deugdzaam en erg 'leerzaam' ervaren. *Wat* deelnemers dan precies geleerd hebben, omschrijven ze niet altijd duidelijk. Veelal blijkt het te gaan over het leren van mekaar: andere, nieuwe invalshoeken om naar het thema te kijken. En van de vruchtbare ruimte die ontstaat wanneer deelnemers niet meteen in discussie met mekaar gaan, maar nauwkeurig proberen te formuleren en luisteren. In geen van de bijeenkomsten stoten we op 'weerstand' of geïrriteerde reacties ten aanzien van de begeleiders.
14. Dit 'uitwisselen' van ideeën, en wellicht ook het opzet van de avonden (waarbij op voorhand wordt aangegeven dat de begeleiders geen vormingsinhouden zullen inbrengen, maar zelf willen leren van de deelnemers) leidt in de meeste groepen vrij snel tot het formuleren van een leerbehoefte: "Eigenlijk weten wij niet veel over dit thema. Wij willen hierover meer te weten komen." of "Wanneer gaan jullie (de begeleiders) hierover jullie visie geven?". In vier van de zeven groepen werd deze leerbehoefte, op uitdrukkelijke vraag van de deelnemers, omgezet in een extra vormingsavond waarin de begeleiders aan de slag gingen met een aantal ideeën uit de deelnemersgroep.

### Wat nu te denken over deze conclusies?



Paulo Freire

Ik moet eerlijk toegeven dat ik enigszins teleurgesteld was dat de analyse van de gesprekken in de experimenteelgroepen -weliswaar bij een tussentijdse evaluatie- geen grote verrassingen of nieuwe inhoudelijke inzichten opleverde. Elke vaststelling die we deden, werd ooit al wel eens geduid en uitgelegd door één of meerdere sociologen. Vele auteurs analyseerden reeds fenomenen zoals de etnicisering (en naturalisering) van culturele verschillen en van het moslim-zijn (zie onder meer Herman De Ley, 1999), waardoor ook sprake is van een 'nieuw' racisme dat omschreven kan worden met de term 'antimoslimisme'. Daarbij valt inderdaad op dat niet zozeer de religie an sich, maar wel de aanhangers ervan onderwerp zijn van afkeer en verzet (Fred Halliday, 1996).

Het fenomeen van de wij-zijtegenstelling, waarbij de westerling zichzelf als cultureel superieur beschouwt aan de 'ander' en zich aan de hand van stereotiepe tegenstellingen een 'wensidentiteit' toeschrijft, werd ons dertig jaar geleden al verhelderd door Edward W. Said (E. W. Said, 1978).

Het toch wel merkwaardige gegeven dat in verschillende deelnemersgroepen (met zeer uiteenlopende socio-economische positie, leefomgeving, scholingsgraad,...) identieke ideeën, emoties, en zelfs persoonlijke ervaringen verwoord worden, hoeft niet te verbazen. Paulo Freires (P. Freire, 1970) omschrijving van de 'cultuur van het zwijgen' in de postkoloniale maatschappij van Latijns-Amerika, veertig jaar geleden, leunt dicht aan bij

enerzijds het 'economisme' (3) en anderzijds het integratiedenken waarmee wij vandaag hier in het Westen te "ideologisch bezet" worden. Freire verduidelijkte in '70 reeds dat deze 'cultuur van het zwijgen' een gevolg was van de onderdrukking. Doorheen een 'culturele invasie' wordt het bewustzijn van de onderdrukten bezet met de mythen van de onderdrukkers. De onderdrukten worden opgevoed in een proces dat hen vervreemdt van de eigen belangen, en waarin ze leren denken, handelen en voelen in het belang van hun onderdrukkers. "Het bewustzijn van de onderdrukten is een onderdrukt bewustzijn" (E. Bernhardt), een distantieloos gevoel van onmacht, dat zo overduidelijk en onvermijdbaar schijnt dat het zich aan iedere kritische reflectie onttrekt. Zelfs het onderbewustzijn wordt bezet door de woorden, waarden, voorstellingen, angsten en wensen van zij die heersen, of het beleid maken.

'Zelfbeheersing' -zo liet Freire ons zien- is dan allang verinnerlijkt, heeft het karakter van een deugd aangenomen; de beheerste beheerst zichzelf in het belang van de heersers. Iedereen tracht zichzelf te profileren als veelzijdig en stressbestendig, flexibel en overal inzetbaar, verdraagzaam want neutraal en objectief, cultureel aangepast (seculier of spiritueel bewogen, maar in geen geval fanatiek en bovenal adept van de Verlichtingswaarden).

De idee dat de islam incompatibel is met westerse democratieën, heeft in brede lagen van de bevolking ingang gevonden, zo blijkt alleszins uit onze experimenteergroepen. Deze gedachte is niet uitgevonden door Filip Dewinter, maar werd in de eerste plaats door Guy Verhofstadt via diens Burgermanifesten tot acceptabel ideeëngoed gemaakt -Verhofstadt die daarmee weliswaar ook niet het warm water uitvond, maar op zijn beurt de stelling van Huntington over de '*clash of civilisations*' naar Vlaamse context toe hertaalde.

Verder is het al helemaal geen verrassing meer dat de deelnemers in onze 'experimenteergroepen' geen benul meer hebben van wat het begrip 'integratie' betekent en de betekenis ervan verwarren met een gebeuren dat moet worden aangeduid met de term 'assimilatie'. De meest waarheidsgetrouwe omschrijving van het begrip 'integratie', vinden we vandaag immers nergens anders dan in de keukencatalogus van Ikea: "geïntegreerde dampkap = functioneel, onzichtbaar en geruisloos."

Buiten de catalogus van de Zweedse meubelengigant blijft het voorlopig zoeken naar definities van 'integratie' die S.M.A.R.T. geformuleerd zijn, zoals de overheid dat verwacht in beleidsplannen van gesubsidieerde instellingen. SMART staat dan voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden. Als het goed zit, of beter: al het smart zit, dan moet elke doelstelling via een indicator af te toetsen zijn. En 'integreren' is een doelstelling die indicatoren kan gebruiken, want het is natuurlijk precies door de vage omschrijving, dat de eindmeet nooit 'gehaald' kan worden. Tijdens het spel worden de spelregels voortdurend veranderd. Wie kan zeggen aan welke criteria je precies moet voldoen vooraleer je als 'geïntegreerd' beschouwd wordt? Mogen we daar in hemelsnaam enige helderheid rond creëren en laat ons dat alstublieft doen *vooraleer* we de discussie omtrent integratie met mekaar verder zetten.

In zijn boek *De gedroomde samenleving* laat de jonge socioloog Willem Schinkel zien dat precies ons concept 'integratie' één van de grootste hindernissen in het integratiegebeuren is. Hij gaat in op de paradoxen in het integratiediscours in Nederland, dat -zo blijkt meermaals- heel wat overeenkomsten toont met het Vlaamse discours. Schinkel schetst hoe onze Westerse samenleving lijdt aan wat hij 'sociale hypochondrie' noemt. Die samenleving, die heel de geschiedenis door, door talrijke filosofen en theologen verbeeld werd als een 'sociaal lichaam', is voortdurend bezorgd om zijn eenheid en orde. Dat sociale lichaam dat gedacht wordt als een gezond en evenwichtig, coherent en ongeschonden geheel, is volgens Schinkel duidelijk een wensbeeld, dat alles wat cultureel afwijkend is van de norm (homo's, vrouwen, ouderlingen, zieken, mindervaliden, minder-





Willem Schinkel

heden, 'allochtonen' ...) *buiten* de samenleving situeert.

Sinds het wegvallen van de grote verhalen heeft het maatschappelijk lichaam geen einddoel meer en kan niets nog de aandacht van de dood van het sociale lichaam afwenden, behalve een extreme focus op de mogelijke ziektes ervan. De samenleving zit nu met zichzelf opgescheept, en gaat zichzelf extreem monitoren en betasten en vindt dan allerhande kwaaltjes en ziektes. Die organicistische visie, zegt Schinkel, ligt nu precies aan de basis van de manier waarop vandaag over 'integratie' gesproken wordt (het woord 'integratie' komt van het Latijnse 'integer' wat 'ongeschonden geheel' betekent). Want wanneer het om integratie gaat, gaat het om een geheel ('de samenleving') dat bestaat uit delen ('individuen') die onderling op elkaar afgestemd zijn ('aangepast'). De permanente thematisering van integratie is nu precies sociaal-hypochondrisch, omdat de bedreiging die het 'integratieprobleem' vormt, voorgesteld wordt als een probleem dat van *buiten* komt. Het sociaal lichaam voelt zich belaagd door bacteriën en virussen, door allerhande parasieten van buiten die de samenhang van het sociaal lichaam in gevaar dreigen te brengen. Daarom staan niet-geïntegreerden *buiten* de samenleving: omdat de samenleving zelf te allen tijde gezond, smetvrij, integer en uit één stuk is. Willem Schinkel gaat nog verder door te stellen dat de sociale productiviteit van 'integratie' volgens hem niet gelegen is in het oplossen, maar juist in het in stand houden van de problematiek: Juist de pathologische aandacht voor integratie houdt de scheiding in stand tussen 'de samenleving' en 'niet-geïntegreerden', tussen 'autochtonen' en 'allochtonen'. De samenleving zuivert zichzelf van die problematiek door zowel het voorwerp van integratie (zij die een integratieprobleem hebben) als de oorzaak van het integratieprobleem (een afwijkende cultuur) buiten zichzelf te plaatsen.

Hoe goed je ook 'geïntegreerd' bent, je blijft iemand waarop de term 'integratie' van toepassing is, je gaat niet onzichtbaar en geruisloos op in het geheel (zoals de dampkap) en dus blijf je ondanks alle inspanningen toch gewoon herkenbaar als iemand van 'buiten de samenleving' -want de status van de witte autochtoon (= de norm), is een status die verheven is tot 'een etnisch *neutrale* categorie' waarop 'integratie' niet van toepassing is. Als 'etnische allochtoon' is de status van 'neutrale autochtoon' in dit organicistische denken dus per definitie onbereikbaar. Gebrekkige integratie blijkt een probleem dat zich biologisch voortplant, zoals ook blijkt uit het gebruik van termen zoals 'allochtonen van de tweede en de derde generatie'. Je blijft 'allochtoon' (wat betekent 'niet van deze grond'), ook al ben je hier geboren, zelfs al zijn je ouders hier geboren. Schinkel biedt een uiterst interessante invalshoek om het integratieconcept én het erbij horend vocabularium opnieuw te doordenken. Het kan misschien zelfs een significante bijdrage leveren aan het uitklaren van de impasse waarin we verzeild zijn geraakt, ook in linkse kringen, als het over integratie gaat.

Waar moeten we dan beginnen met het 'opruimen' van nefaste denkbeelden? Dat het overgrote deel van onze visies en beelden verregaand beïnvloed worden door krant en journaal is, veronderstel ik, intussen algemeen bekend, maar wordt bovendien zelden als problematisch beschouwd. Hoe nefast echter de rol van de media voor onze democratie is, heeft Jan Blommaert in talloze publicaties in kaart gebracht en geïllustreerd. Ook in onze 'experimenteergroepen' blijkt overduidelijk dat het de media zijn die vandaag het maatschappelijke debat organiseren, en niet meer het middenveld -zoals dat het geval was in heel de vorige eeuw- waardoor meer dan ooit sprake is van een 'heersend', algemeen aanvaard en wijd verbreid discours over de aard en de plaats (of de afwezigheid ervan) van moslims in onze samenleving. Dit alomtegenwoordige discours blijkt ook uit het uitblijven van een fundamenteel maatschappelijk debat over intercultureel en interreligieus samenleven. Zelfs in linkse kringen blijft het een non-debat, voornamelijk omwille

van de volgende twee splijtzwammen.

Enerzijds blijft de rol en betekenis van religie en ethiek in de politieke analyse de geesten verdelen. Daarbij is het vooral problematisch dat religie nog steeds en voornamelijk gezien wordt als een mythisch denken, dat gebruikt wordt om het bestaande onrecht en klassetegenstellingen te verdoezelen en het status-quo te handhaven. Andere, emancipatorische tradities binnen religies worden niet ernstig genomen of zijn nauwelijks gekend. Ook worden religie en wetenschap nog op een te simplistische wijze lateraal tegenover elkaar geplaatst, als elkaar uitsluitende polen. Daarnaast verhindert een verregaand vooruitgangdenken de idee dat religie vandaag nog, in deze geseculariseerde samenleving, enige rol zou kunnen spelen. “En waarom zouden wij dan onze tijd moeten verliezen aan secundaire debatten?” klinkt het ter linkerzijde.

Anderzijds loopt er een diepe kloof doorheen links wat betreft het denken over integratie en de rol van cultuur daarin. De kloof toont aan de ene kant een groep die overtuigd is van de mogelijkheid van een vruchtbaar samenleven tussen mensen met diverse etniciteit, noem het gemakshalve ‘multiculturalisten’. Aan de andere kant een groep die we zouden kunnen aanduiden met de term ‘multiculturalisten’ (Schinkel, p. 108, 2008). Zij kenmerken zich door een zogenaamde ‘realistische’ visie op de werkelijkheid (volgens de multiculturalisten: “het integratiebeleid is niet gelukt, dat heeft met *hun* cultuur te maken, en dat moeten we nu maar eens onder ogen gaan zien). Verder verzet deze groep zich tegen een -volgens hen nog steeds bestaand- ‘dominant multiculturalistisch’ denken dat de problemen ontkent en dat typisch zou zijn voor een verouderd links denken, dat idealistisch en naïef is.

Geen van beide splijtzwammen worden binnen links structureel gethematiseerd. Ze vormen enkel de verbale wapenuitrusting van een tergend vermoeiend gladiatorendebat tussen enkele protagonisten. Brood en Spelen voor ‘progressieve’ intellectuelen op de opiniepagina’s van *De Morgen* en *De Standaard*. De uitkomst is steeds dezelfde: veel bloed. Geen winnaars. Tenzij het grijnzende publiek in het rechterhalfmond van het Colosseum.

Zoals ik al zei, leverde de analyse van de experimenteergroepen niet meteen nieuwe inzichten op, elke vaststelling op zich is een herkenbaar fenomeen dat in de literatuur terug te vinden is. Wat ons wel verraste is het geheel en de combinatie van de verschillende dynamieken die zich tijdens de gesprekken voordeden. Uit het geheel spreekt enerzijds een grote emotionele betrokkenheid, anderzijds een compleet ontbreken van taal om erover in gesprek te gaan en dus ook een visie te ontwikkelen. Uit het geheel aan dynamieken spreekt een gebrek aan persoonlijk contact met moslims én een zwaar door de media ‘bezette’ beeldvorming. Uit het geheel aan dynamieken valt de pertinente aanwezigheid van éénzelfde discours op, een discours dat niet gericht is op het oplossen van wat ‘de samenleving’ als probleem ervaart, maar een discours dat gericht is op het in stand houden van het probleem.

## Conclusies en uitdagingen

De vaststellingen bij de analyse van de gesprekken van de experimenteergroepen, die hierboven veel te summier zijn opgelijst, hebben ons in elk geval tot een aantal inzichten gebracht ten aanzien van ons vormingswerk en in het verlengde daarvan houden wij er ook enkele uitdagingen voor het middenveld aan over.

Ten eerste is duidelijk geworden dat de nood aan gesprek over de plaats van moslims in onze samenleving, bijzonder groot is. Deelnemers gaven meermaals aan hoe deugd-doend het gebeuren ervaren werd en dat zij erg weinig plaatsen weten waar dit gesprek op een vruchtbare manier gevoerd kan worden. Het is ook mijn ervaring dat in het socio-

## Referentielijst

Blommaert Jan,  
*De crisis van de democratie. Commentaren op actuele politiek*, EPO, 2007.

Bourdieu Pierre,  
*De essentie van het neoliberalisme*, in Oikos, winter-lente 1999, pp. 51-57.

De Ley Herman,  
*‘Antimuslimisme’ als racisme*, in Actief (Masereelfonds), jg. 24, nr. 1, 1999.

Freire Paulo,  
*Pedagogie van de onderdrukten*, In den Toren, Baarn, 1970.

Halliday Fred,  
*Islam and the Myth of Confrontation. Religion and Politics in the Middle East*, 1996.

Said Edward,  
*Orientalism. Western Conceptions of the Orient*, Penguin, 1978.

Schinkel Willem,  
*De gedroomde samenleving*, Klement, 2008.  
*Denken in een tijd van sociale hypochondrie, aanzet tot een theorie voorbij de maatschappij*, Klement, 2007.

culturele middenveld het gesprek over multicultureel samenleven al te vaak uit de weg wordt gegaan. In nogal wat lokale verenigingen en organisaties zit men met de handen in het haar over hoe men met zure oprispingen en racistische uitlatingen van leden ten aanzien van moslims en 'allochtonen' moet omgaan. Uit angst om in uitzichtloze discussies verzeild te raken of in regelrechte ruzies te belanden, laat men het thema meestal onbesproken. Het is een feit dat het begeleiden van dergelijke gesprekken heel wat gesprekstechnische vaardigheden en groepsdynamisch inzicht vraagt. En lokale afdelingen voelen zich daar vaak niet deskundig genoeg voor.

Daar tegenover vormt de formule van 'hearings' of experimenteergroepen, volgens mij, een haalbaar alternatief. Het aandacht besteden en ruimte geven aan de aanwezige weerstanden, is een noodzakelijke weg om opnieuw tot een leerbehoefte en met een groep tot een nieuwe analyse van de eigen ideeën, beelden en gevoelens te komen. Met die ideeën en gevoelens dan decodeerwerk verrichten is een stap in het proces waarbij eventueel hulp van gespecialiseerde vormingswerkers kan ingeroepen worden. Ik zou er dan ook voor willen pleiten om deze formule op grote schaal ingang te doen vinden in socioculturele verenigingen, in vakbonden, in dienstencentra van de overheid. Deze taak behoort trouwens, naar mijn mening, tot het hart van de opdracht van het socioculturele middenveld: het maatschappelijk debat organiseren. Naast de uiterst belangrijke gemeenschapsvormende functie die veelal uitgebreid vormt krijgt in kooknamiddagen, joggings en reisjes allerhande, wordt het hoog tijd dat we ook aan de slag gaan met de politiserende functie, en dus met wat woelt in de onderbuik van onze samenleving.

Ten tweede moeten wij ons diepgaand gaan bezinnen over hoe weerwerk kan geboden worden aan het dominante discours omtrent integratie, hoe we tot een nieuw vocabulairum kunnen komen waarmee problemen niet in stand gehouden maar aangepakt kunnen worden. Hoe we erin kunnen slagen en ons erin trainen om termen als autochtoon en allochtoon, 'nieuwe Belgen', 'migranten'... consequent uit onze woordenschat te schrappen en op een systematische manier het wij-zijdenken kunnen doorbreken. Daarbij hebben we nood aan 'organische' intellectuelen -sociologen, pedagogen, vormingswerkers- die kunnen helpen bij het analyseren en ontwikkelen van nieuwe vormingsformules waarin stappen worden gezet om het bezette bewustzijn te decoderen.

Ook ligt er de uitdaging om in de media een duidelijke, andere stem te laten klinken. Vraag is of alternatieve media, zoals Indymedia, Uitpers, Mediawatch van Kifkif, in samenwerkingsprojecten rond afgebakende thema's -zoals de multiculturele samenleving- geen gemeenschappelijke mediaproducten (publicaties, films, debatten...) kunnen ontwikkelen die op grote schaal onder middenveldorganisaties verspreid kunnen worden. Alleen al het samenwerkingsproces dat aan zo'n gemeenschappelijk project verbonden is, lijkt mij de moeite van de poging waard.

Derde uitdaging lijkt mij dat links het thema van de multiculturele samenleving, en de beeldvorming ten aanzien van moslims, structureel gaat thematiseren, intern én extern. Daarbij zal onder meer de status van religie en ethiek in de politieke analyse opnieuw onder de loep moeten worden genomen - vooral door marxisten en socialisten.

Tenslotte pleit ik ervoor dat we de gladiatorengevechten van De Persgroep naar de overlegtafel verhuizen. Voor brood en spelen bestaan er reeds voldoende media-initiatieven.

*Elke Vandepierre*

(1): Uitg. Meulenhoff/Manteau 2009, 232pp.€ 19,95.

(2): Edward Said definieerde de term 'oriëntalisme' in 1978 in zijn boek *Orientalism. Western Conceptions of the Orient* als een manier van spreken, denken en schrijven (met Foucaults term, een vertoog) dat het Westen een 'ander' verschaft waartegen de eigen identiteit kan worden bepaald. De geliefde idee van de verlichte, rationele, beschaafde westerling had dus de idee van de achterlijke, emotionele en onbeschaafde 'oriëntaal' nodig.

(3) De Franse socioloog Pierre Bourdieu (1930 – 2002) gebruikte de term religie om de invloed van het kapitalisme op ons denken, handelen, ervaren te omschrijven. Het 'economisme', de invloed van het bedrijfsleven op alle levensdomeinen, tekent de westerse samenleving als een religie waarin mensen onderdanig de voorschriften volgen, offers brengen, het systeem of de 'godheid' aanbidden en deze nooit in vraag (durven/mogen) stellen. Dit economisme heeft zich in een langzaam proces en op subtiele wijze in onze hoofden en lijven, in onze gehele samenleving genesteld, waardoor we het nog nauwelijks herkennen of er de vinger op kunnen leggen.

# Lezen met je ziel

Werkplaats voor Theologie en Maatschappij en vzw Motief coördineren voor Vlaanderen initiatieven rond Intercultureel Bijbellezen. In het werkjaar 2008-2009 kwam in dat verband een interculturele lezing tot stand tussen de groep LEV (jonge volwassenen) van Motief en een groep gevangenen in Maumere, Indonesië. Naar aanleiding van die uitwisseling schreef de begeleider van de groep in Indonesië onderstaande bijdrage.

## Een interculturele lezing van Marcus 14,26-16,8 en Johannes 8,1-11

Op een vrijdagavond...

*was iedereen naar huis gegaan, de joden voor het Pascha, de niet-joden om zich te verpozen. Eenieder overpeinsde de gebeurtenissen van de dag. In het geheim glipte Jozef van Arimatea weg om Pilatus te melden dat de onlusten voorbij waren. Hoogst persoonlijk had hij de steen voor het graf gerold. Toch maakte Pilatus zich nog zorgen over de veiligheid en boven alles over zijn eigen positie: "Ik had nooit gedacht dat jullie, priesters, het tot het bittere eind door zouden drijven. Een goed pak slaag misschien, een verbanning naar de heuvels van Galilea tot daar aan toe, maar een executie luttel uren voor het Pascha? En ik acht het nog altijd mogelijk dat de familie van Jezus het volk mobiliseert." Jozef stelde Pilatus gerust: "Het Sanhedrin, de tempel is veilig en we zijn de situatie weer helemaal meester." Intussen, opgesloten in hun schuilplaats, verdedigden de apostelen hun heimelijk vertrek met hand en tand tegenover de vrouwen die waren teruggekeerd van de Calvarieberg. "Wij volgden een wonderdoener, een genezer, geen onderdanige gevangene, een mislukte Messias. Wij erkenden de Jezus van het volk, deze gebonden Jezus met doorns gekroond, kennen wij niet." En nu Jezus het zwijgen is opgelegd, zijn wij waarschijnlijk aan de beurt. Jullie zijn vrij om zondagochtend bij het graf eer te betuigen. Niemand let op een paar vrouwen." In een stadskroeg ventileerden de soldaten hun angst bij een paar bekers zure wijn: "Na zoveel verhalen over die kerel zijn mirakels gehoord te hebben, zaten we op hete kolen en vroegen ons af wanneer hij het gepeupel tegen ons zou opzetten. En dan moesten we nog op onze hoede zijn in de wetschap dat de mannen van Barabbas niet zomaar zouden laten gebeuren dat we twee van hun militieleden lieten stikken op Golgota. Het zijn altijd wij, voetsoldaten, die ieder eens frustratie en woede over zich heen krijgen. En dat terwijl we enkel bevelen uitvoeren."*

Het bovenstaande is een fragment uit de aantekeningen van leden van een bijbelgroep in Maumere, Indonesië. Elk lid had zich vereenzelvigd met een van de personages uit het lijdens- en verrijzenisverhaal volgens Marcus. Zo waren er een paar hogepriesters, waaronder Jozef van Arimatea, een aantal aangeschoten soldaten, een paar verlegen mannelijke apostelen, twee welbespraakte vrouwelijke apostelen uit Galilea, Pilatus, de massa en wat revolutionair 'geboefte'. Week na week werd tijdens onze bijeenkomsten op dinsdagmiddag, een passage uit het lijdensverhaal gelezen door de ogen van elke protagonist. Geleidelijk aan traden de groepsleden vanuit hun actuele situatie toe tot de realiteit van de bijbel en namen ze deel aan het leven van elk personage in het verhaal. Bovenstaande citaten komen uit de laatste sessie toen in hun verbeelding de protagonisten na Jezus' begrafenis die vrijdagavond in de stad samenkwamen en elkaar confronteerden met de gebeurtenissen van de dag. Vanzelfsprekend ontstonden er zeven versies van het passieverhaal.

Slechts enkele van de vijftien groepsleden hebben een hogere opleidingsgraad, de meesten zijn van school gegaan na het lager middelbaar. Het merendeel heeft enkel een rudi-





*Jezusstandbeeld in Maurere*

mentair begrip van de bijbel, een boek dat ze voordien nauwelijks beroerd hadden, met uitzondering van een voormalige SVD-novice (1) die nu een kleinschalige boerderij in landwinningsgebied heeft. Allen zijn ze langzitters in de gevangenis van Maumere, veroordeeld voor kindermisbruik, verkrachting, overval en moord.

Dit was onze tweede reeks bijbellezingen in de gevangenis sinds 2008. Het vergt tijd en geduld om een basis van vertrouwen tussen de gevangenen op te bouwen. Het duurt even om hen 'in de tekst' te leiden, om de tekst eerder vanuit de individuele invalshoek van de hoofdpersonages te benaderen, dan vanuit de devote gemeenplaatsen of het dogmatisch correcte antwoord (de 'publieke transcriptie') die ze jarenlang hebben gehoord uit de monden van leraars, priesters en catechisten. Maar eens ze zich onbedreigd voelen en ze voor zichzelf de vrijheid verwerven om met de tekst te spelen tot die met hen speelt, dan komt het woord van God werkelijk tot leven en toont het zijn kracht. *“Want het woord van God is levend en krachtig. Het snijdt scherper dan een tweesnijdend zwaard. Het dringt door tot het punt waar ziel en geest, merg en been elkaar raken. Het ontleeft de verlangens en de gedachten van de mens. Geen schepsel is voor God verborgen; alles ligt open en bloot voor zijn ogen. Hem moeten we rekenschap afleggen.”* (Heb. 4,12-13).

De voorbije jaren is de bijbelgroep van Maumere gegroeid in wederzijds vertrouwen en innige verbondenheid, om op die manier zijn eigen 'barmhartige gemeenschap' te midden van de harde gevangenisomgeving te vormen. Het samen beleven van de bijbel helpt de gevangengemeenschap de ambiguïteit van haar bestaan het hoofd te bieden. Bijbelverhalen brengen heel wat in beroering. De arrestatie van Jezus in Getsemane herinnerde een gevangene eraan hoe op een nacht zijn huis werd omsingeld door met zoeklichten uitgeruste politieagenten die de deur inbeukten en het hele huishouden de stuipen op het lijf jaagden. Het stilzwijgen waarin Jezus zich hulde tegenover Pilatus werd onmiddellijk door iedereen begrepen: “Wat voor zin had het te praten als politie en rechter het vonnis al netjes gevelde hadden, nog voor het proces goed en wel begonnen was”. In hun hart moeten ze het feit van hun gevangenschap onder ogen zien en de ontredde die zij veroorzaakt bij hun naasten. De mannen van de groep zijn geneigd zich te verzetten tegen het opnemen van verantwoordelijkheid voor het incident dat tot hun gevangenschap geleid heeft. Ze wijzen maar wat graag, en correct wat dat betreft, op de oneerlijkheid en corruptie die heerst bij delen van de politie- en gerechtelijke macht. Ze zijn geneigd om hun persoonlijke verantwoordelijkheid te verstoppen achter een oneerlijk, door geld en connecties geolied rechtssysteem. En toch, jawel, hebben ze de misdaden waarvoor ze werden veroordeeld, gepleegd. Maar terwijl hun leven zich ontspint in het bijbelse verhaal, komen ze gaandeweg in het reine met zichzelf. Samen de bijbel beleven werkt therapeutisch. Het Griekse woord *gozo* betekent zoveel als gezond, heilzaam, zalvend.

## Verhalen

Elk van deze gevangenen, twee vrouwen en dertien mannen, afkomstig van de eilanden Flores en Timor, de meesten van boerenkomst, brengt zijn levensomstandigheden, eisen en ervaringen naar de bijbelse tekst en probeert aan die tekst een woord voor zijn eigen situatie te ontlokken. Uit de bovenstaande passages blijkt dat de gevangenen van Maumere 'verhaalden': ze schiepen een meervoudige vertelling van het lijdens- en verrijzenisverhaal volgens Marcus vanuit de uiteenlopende invalshoeken van zeven hoofdrolspelers in Marcus' verhaal. (Mc.14,32-16,8)

In culturen met een nog voornamelijk orale traditie, zoals die in Zuidoost-Azië, zijn levens en verhalen onlosmakelijk verbonden. Verhalen geven het leven betekenis. Ze worden telkens opnieuw verteld om het leven te beschrijven, geven waarden door en dragen



Paul Ricoeur

zuurverdiende levenswijsheid over. De verhalen kunnen van persoonlijke aard zijn, hun interpretatie is gemeenschappelijk. De verteller bezit zijn of haar verhaal niet of heeft er het laatste woord niet over: het verhaal is nooit af, het is een pagina in de vernieuwde en onafgebroken beschouwing van de gemeenschap. Openlijk, in vertrouwen uitgedrukte meningen binnen een vertrouwende gemeenschap zijn de kern van een bijbellezing, aangezien die breekbare groepen hun 'narratieve theologie' uiten. Zulk een narratieve theologie, geboren uit 'gewone lezers', redt de speelsheid, koppigheid, onsamenhangendheid en dubbelzinnigheid van het christelijke verhaal uit de handen van de dogmatische letterlijkheid, absolute zekerheid en ontoegankelijke formules. Het werk van de hermeneutiek zit erop wanneer het ogen en oren geopend heeft, met andere woorden, wanneer het voor ons geestesoog de contouren van ons authentieke bestaan heeft getoond. De Schrift schept meer dan een wereld, hij vormt een gemeenschap die de drager is van die wereld. De kern van de christelijke boodschap (kerygma) is geen stelling, maar een vertelling, het verhaal van het leven, dood en verrijzenis van Jezus de Nazarener. Zoals de Franse filosoof Ricoeur zegt, is de christelijke gemeenschap op haar diepste in wezen ook een gemeenschap van vertellers. Anamnesis: we herinneren, we maken opnieuw aanwezig, we nemen nogmaals deel.

De twee begeleiders hielpen slechts af en toe, naar het einde van een sessie, bij het uitzetten van de rol van de protagonisten aan de hand van de bevindingen van de historisch-literaire exegese. Maar meestal voelden de gevangenen de tekst intuïtief goed aan, aangezien de religieuze, culturele, economische en politieke context van Zuidoost-Azië niet zo ver afstaat van die van Palestina in de eerste eeuw. Zo begrepen ze, bijvoorbeeld, dat Judas Jezus niet verraden had om hem te laten arresteren en veroordelen, maar om hem te dwingen stelling te nemen tegen de Romeinse bezetter, net zoals Adam Malik en de zijnen in augustus 1945 de nationalistische leider Soekarno 'arresteerden' om hem te 'dwingen' de Indonesische onafhankelijkheid uit te roepen. In andere gevallen, echter, was input vereist, bijvoorbeeld bij het typeren van de twee mannen die met Jezus gekruisigd werden. Voor de autoriteiten zijn zij 'geboefte' (Mc. 15,27), in de ogen van de landlozen, nationalistische revolutionairen (Mc. 15,7). Dit sluit naadloos aan bij de afwijkende kolonialistische en nationalistische houding tegenover de Indonesische guerrillas die in de jaren veertig voor politieke onafhankelijkheid vochten en, in recentere tijden, het verschillende oordeel van Indonesië en haar lokale bevolking ten opzichte van separatistische bewegingen (Oost-Timor, Papua, Atjeh).

Nu, wat gebeurt er als christenen met minimale ervaring met de Schrift, hun ervaringen in de tekst lezen? Paul Ricoeur voert aan dat het door exegeten aan het licht gebrachte historische kader van de tekst wordt vervangen door een nieuw kader, "het eigenlijke moment van de nieuwe lezer". Lezen, beweert Ricoeur, is een reactie op een tekst. De tekst kan zich openen om verder ontwikkeld en verrijkt te worden door nieuwe lezers. Teksten hebben een "surplus aan betekenis". Duidelijk is dat bijbelinterpretatie zich niet beperkt tot "het reconstrueren van de brontekst volgens de sequentie of sequenties van herhaalde actualisatie, maar dat dit lezer-reactieproces de bron opnieuw uitvindt, vormt en oriënteert". Betekenis wordt niet langer beschouwd als een gegeven in de tekst, maar als iets dat ontstaat tijdens het lezen zelf.

De manier waarop de Maumere-groep de bijbel leest, wordt vorm gegeven door de culturele achtergrond waarin ze zijn opgegroeid en, meer recentelijk, door de gevangenisgemeenschap die hen hun huidige maatschappelijke status geeft. De groep was niet zozeer geïnteresseerd in de 'oorspronkelijke auteur' of de 'impliciete lezer', voorondersteld door

de tekst, of in de geschiedenis van de tekst op zich, maar enkel in wat er op de pagina stond. Welke betekenis de groep ook aan de tekst geeft en waar die zich situeert, de groep zelf is uiteindelijk verantwoordelijk voor het bepalen van zijn waarde. In dit proces van 'her-contextualisering' veranderen de gevangenen van Maumere de tekst van een 'historisch object' in 'een vriend en bondgenoot'.

## De vertelling afmaken

Er bestaat een zekere samenhang tussen verhaal, verbeelding en gedrag. Verhalen zijn dragers van potentieel gedrag. De plot geeft vorm aan een overtuiging, een kijk op het leven: hij biedt een manier van zijn aan. Verhalen zijn altijd open. Ze stimuleren de verbeelding van de lezer en prikkelen hem om het relaas af te maken. Hoewel dit idee algemeen aanvaard is in het geval van parabellen, die eindigen op een punt-komma eerder dan op een punt, bleek 'het verhaal afmaken' eerder dramatisch toen we het lijdens- en verrijzenisverhaal van Marcus eindigden met de passage van het lege graf (Mc. 16,1-8): “Ze (de drie vrouwen uit Galilea) gingen naar buiten en vluchtten, weg van het graf, in grote verwarring. Ze trilden van angst. Ze vertelden er niemand iets van, zo bang waren ze...” Dat is het plotse einde van het originele evangelie, waarbij de evangelist abrupt de verantwoordelijkheid van de vrouwen uit Galilea om de verrijzenis wereldkundig te maken bij de hedendaagse lezer legt. Het evangelie van Marcus eindigt niet op een punt-komma, maar op een reeks punten: ... en nu aan jou. Een van de gevangenen zei: “Volgens mij laat Marcus het evangelie hier ophouden zodat wij zouden zorgen voor de verderzetting van het verhaal.” In dit proces van het 'verhaal afmaken' beginnen een nieuwe context en cultuur te werken, de originele referent van de tekst wordt vervangen door een nieuwe: de situatie van de huidige lezer. Verbeelding gaat vooraf aan praxis.



*Sugirtharajah*

## De tekst lezen

Elk lid van de Maumere bijbelgroep bracht een zeker gezichtspunt, een perspectief naar de tekst. Elke deelnemer stelde de tekst tegenover zijn of haar verwachtingen en interesses. Hoewel de christelijke traditie die de groep belichaamde in staat is om nieuwe inzichten op te nemen, kan een piëtistisch en stichtelijk christendom ook leiden naar een verstandig begrip van de Schrift. De twee protestantse leden, bijvoorbeeld, vertrokken vanuit hun individualistische en piëtistische manier van lezen, de katholieken vanuit hun meer stichtelijke benadering. Lezers maken altijd deel uit van een bepaalde lees- en interpretatieve traditie, vaak zonder het te beseffen. De bereidwilligheid om diversiteit te aanvaarden, de moed om de tekst aan te pakken en erdoor aangepakt te worden, en het vermogen om de tekst binnen te treden en hem op een afstand te plaatsen, zijn voorwaarden voor een productieve en creatieve participatie.

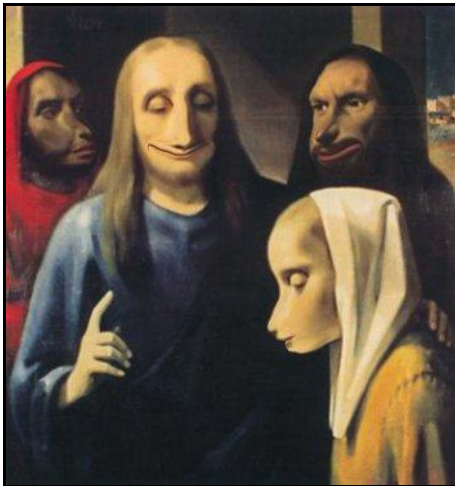
In alle eerlijkheid is het in dit proces belangrijk om de vooroordelen en de agenda waarmee de groep de tekst benadert, te benoemen. In een bijbels ongeletterde groep als de onze in de gevangenis, is dat meestal niet mogelijk aan het begin van een sessie, maar worden aan het einde van elke sessie door de begeleiders vaak vragen gesteld, die de houding van de groepsleden, hun voor-begrip of vooronderstellingen blootleggen. Meer en meer stellen de vrouwen de mannelijke invalshoek van de meerderheid in vraag, terwijl de mannen geneigd zijn te blijven steken in hun ingebakken patriarchale vooroordelen.

## Door de ogen van een ander

Los van de twee vrouwen die de mannelijke arrogantie van de andere leden in vraag stelden en de rol van externe begeleiders, bestaat een bijkomende manier om vooronderstellingen bloot te leggen erin om een groep te koppelen aan een andere groep, waarvan de leden in een sterk verschillende culturele context leven. Het intercultureel lezen van de bijbel is een 'grensoverschrijdende' ervaring, die geografische locaties, culturele identiteiten, sociale posities, kerkelijke banden, intellectuele processen en eigentijdse praktijk overstijgt.

In 2008 werd onze Maumere-groep -traditionele dorpsbewoners met lage scholingsgraad uit een sterke katholieke Zuidoost-Aziatische kosmische cultuur- gekoppeld aan een groep onafhankelijke deskundigen in België. Enkelen van hen werkten als parochiemedewerkers, terwijl anderen maar een zwakke band hadden met de institutionele kerk. Sommigen waren voor de wet gehuwd, anderen woonden samen. Beide groepen bestudeerden Johannes 8,1-11 -het zogenaamde verhaal van de 'overspelige' vrouw- los van elkaar in de intimiteit van hun eigen kleine groep. Deze passage was, niet geheel onverwacht, gekozen door de gevangenen uit Maumere. Zij kiezen vaak voor passages die te maken hebben met recht en veroordeling. Vervolgens werden de kernpunten van de lezing uitgewisseld met de partnergroep aan de andere kant van de wereld. Daarna werd het verhaal opnieuw gelezen, dit keer door de ogen van de partner. Reacties van de Belgische groep op de Indonesische lezing werden overgemaakt aan Maumere, net als het Indonesische antwoord op de Belgische lezing. Deze drie fases van individuele groepslezing, het uitwisselen van de resultaten en het beantwoorden van de reactie van de ander op de lezing, komen overeen met een verhoogde begripstoename. De deelnemers proberen elkaars standpunt, gevoelens en beslissingen te doorgronden. Men gaat in de stoel van de ander zitten, probeert de tekst te bekijken door de ogen van de ander, en herbekijkt dan het leven. Dit proces bracht bepaalde culturele vooronderstellingen van beide groepen duidelijk aan het licht. De hele procedure leverde een fascinerend beeld op van wat lezers doen met bijbelteksten en wat bijbelteksten doen met lezers. Wat had men precies geleerd?

Beide groepen ontdekten elkaars totaal verschillende context in een land waar ze nooit stilgestaan hadden. Ondanks de grote verschillen tussen een groep hoogopgeleide Belgen die maandelijks in elkaars huis in naburige steden van een seculiere maatschappij samenkwamen en een groep dorpsbewoners in gevangenschap op een Oost-Indonesisch eiland, vonden beide groepen raakpunten zoals hun katholieke geloof en hun worsteling met interpersonele relaties. Elke groep moest vroegere vooroordelen bijstellen: de hoogopgeleide Belgen moesten erkennen dat de laaggeschoolde Indonesiërs zeer vertrouwd waren met de bijbel, terwijl de Indonesiërs ertoe gebracht werden te accepteren dat jonge, Belgische christenen nog steeds de noodzaak zien om op regelmatige basis de bijbel te bestuderen en maandelijks grote afstanden afleggen om dat te doen.



*Jezus en de overspelige vrouw  
volgens Han van Meegeren*

De sterke 'asymmetrie' tussen de groepen werd ook een referentiepunt. De Indonesiërs stelden zich gaandeweg meer open voor de Belgische nadruk op individuele keuze terwijl de Belgen meer begrip begonnen op te brengen voor de rol van de uitgebreide familie in het gewoontehuwelijk. De Belgen zagen hoe de gevangenisomgeving en de eenvoudige levensstijl van de Indonesiërs, die uit een consensuscultuur kwamen, hun interpretatie sterk beïnvloedden, terwijl de Indonesiërs de middenklassestatus van de Belgen zagen als een bron van hun ruwe onafhankelijkheid: "Zij kunnen het zich veroorloven anders te denken".

De Belgen bemerkten de sterke identificatie van de Indonesiërs met de vrouw uit het verhaal: "Jullie identificeren jezelf te sterk met de vrouw als echtbreekster, alsof haar ene

daad nu haar identiteit bepaalt net zoals jullie rechtszaak jullie huidige status bepaald heeft". De Belgen waren geneigd om het vergrijp van de vrouw eerder licht op te vatten, "misschien omdat we ons kunnen voorstellen zelf vreemd te gaan". Voor de Indonesiërs is overspel een strafbaar feit en een grote inbreuk op het lokale gewoonterecht. De Indonesiërs vonden het op zijn minst eigenaardig dat Belgische koppels die samenwoonden zonder huwelijksakte, zich bezighielden met bijbelstudie!

De Belgen maakten opmerkingen over de Indonesische nadruk op de juridische kant van het incident. Zo hadden de Indonesiërs bijvoorbeeld de Mozaïsche wet over overspel erop nageslagen (Lev. 20,10; Deut. 22,22) en ontdekten dat zowel de man als de vrouw be-recht hadden moeten worden, niet enkel de vrouw. Dit leidde tot een levendige discussie waaruit men concludeerde dat overspel niet de essentie van het verhaal was: de vrouw werd enkel gebruikt om "Jezus te berechten". De Indonesiërs stelden inderdaad dat "het in Indonesië de gewoonte is dat de echtgenoot zijn vrouw aangeeft bij de autoriteiten als zij overspel pleegt". Volgens het joodse recht, zou de echtgenoot de eerste steen moeten geworpen hebben, dus besloot de Indonesische groep dat dit geen rechtsgeldig proces was.

Beide groepen deinsden er niet voor terug elkaar te beoordelen. De Indonesiërs konden niet begrijpen hoe seksuele betrekkingen in België beschouwd worden als een persoonlijke zaak, terwijl ze in Indonesië duidelijk een openbaar vergrijp zijn, "in Indonesië hebben zelfs gewone afspraken zoveel culturele beperkingen als we willen vermijden dat mensen actie tegen ons ondernemen". De Indonesiërs merkten ook op dat "in ons land altijd de man berecht wordt, niet de vrouw". Een ander lid voegde toe: "Ik kan me niet voorstellen dat deze wet nu nog uitgevoerd zou worden. Als dat zo was, zouden er aardig wat mannen gestenigd worden".

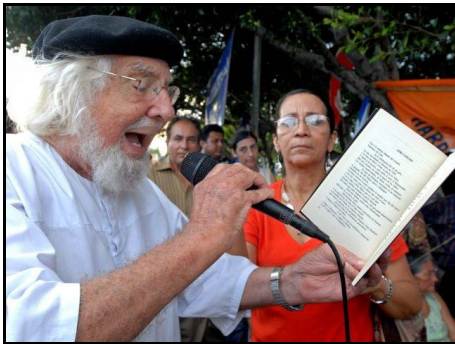
De Belgen bemerkten hoe de Indonesiërs schuld en boete associeerden met God, "iets dat wij uitdrukkelijk niet willen doen!" Terwijl de Indonesische Jezus 'vergevingsgezind' was, werd de Indonesische God voorgesteld als een 'straffende God'. De Belgen kregen ook de indruk dat sommige gevangenen "zich zo in de slachtofferrol duwen dat ze er niet meer in slagen hun rol als dader in te zien". Ze vroegen zich af of de mannelijke dominantie, dertien mannen tegenover twee vrouwen in de groep, gedeeltelijk de manier bepaalde waarop ze hun persoonlijke verantwoordelijkheid probeerden te minimaliseren. Ze stelden zich ook de vraag in welke mate de Indonesiërs vrijuit konden spreken binnen de grenzen van de gevangenis, alhoewel ze toegaven dat er een paar "sterke persoonlijke verhalen" bij zaten.

Om de Indonesische kijk op Johannes 8,1-11 ten volle te begrijpen, hadden de Belgen veel vragen over de Indonesische cultuur en rechtspraak, zowel gewoonterecht als positieve recht. Op dezelfde manier moesten de Indonesiërs de verstedelijkte, seculiere cultuur van België en de grote verscheidenheid van kerkelijke affiniteit in de groep proberen te begrijpen, voor ze de Belgische interpretatie van de passage konden vatten.

Bij beide zeer verschillende groepen, werd de levenssituatie van de leden duidelijk 'in' de tekst gelezen, en vervolgens las de tekst op zijn beurt de hedendaagse omstandigheden van de deelnemers. In de Schrift spreekt God tot elk van hen in zijn eigen situatie. Als elke persoon gehoord en gerespecteerd wordt, zoals hij er recht op heeft, dan ervaart hij bijbellesing als bevrijding en als bevestiging van zijn mensheid.

Persoonlijk verbaas ik me nog steeds over de inzichten die ik verworven heb uit zulke lezingen, al ware het met winkelhulpjes in de stad, boeren in het binnenland van Wolofeo, koppige, weerbarstige weduwen in Patisomba aan de noordkust of langzitters in hun veel te kleine cellen in de gevangenis van Maumere. In het algemeen hebben de armen weinig te verliezen waardoor ze sneller openlijk spreken en op die manier de tekst toelaten op een onbedreigende manier hun leven te lezen. Gezagsdragers, daarentegen, moeten hun





Ernesto Cardenal

stand beschermen en hebben zo grote moeilijkheden om voldoende transparantie aan de dag te leggen om zinvolle bijbellezing aan te gaan. Zo bijvoorbeeld slaagde een basiskerkgemeenschap in de stad die bestond uit ambtenaren en hun familie, er niet in, hun leven in het licht van de Schrift te delen. Ze verscholen zich achter vragen als “wat zeggen de geleerden?”, “wat denkt de priester?”. Anderzijds identificeerde een groep van twintig weduwen, die een onzeker bestaan leidden in een kleine lokale rondtrekkende gemeenschap in Patisomba, zowat twaalf kilometer ten westen van de stad, zich onmiddellijk met de bejaarde weduwe, Naomi en de jongere weduwe, Ruth, omdat ze hun levensverhaal, meer bepaald de economische migratie, in het bijbelse boek van Ruth verteld vonden. Zonder schijn, zonder maskers, maar eerder een woord van hoop, van aanmoediging, van in staat stellen, wat ons brengt bij de kwestie van de relatie tussen de inzichten van 'gewone lezers' en de groep van professionele exegeten.

### Meervoudige lezingen

De relatie tussen de lezing van 'gewone lezers' en exegeten wordt sinds de jaren '70 onderzocht door bijbelgeleerden in Azië, Afrika en Latijns-Amerika. Mijn eerste kennismaking met het onderwerp waren de 29 bijbellezingen door *campesinos* zoals neergeschreven in *Het Evangelie van Solentiname* van Ernesto Cardenal. Ook de vele geschriften van een andere Zuid-Amerikaan, Carlos Mesters, hebben me aangemoedigd, in het bijzonder zijn inspirerende *A Defenceless Flower: A New Reading of the Bible* (2). In Azië heeft Sugirtharajah (3) vele boekdelen geschreven en uitgegeven, terwijl ettelijke boeken zijn gepubliceerd waarin lezingen uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika naast elkaar gelegd en vergeleken zijn. De beste bijbeltheologen van Azië begeleiden al ruim 30 jaar bijbellezingen van 'gewone lezers' en richten zich op vragen over hun context van armoede en geweld, op vragen over hun status van etnische en religieuze minderheid en over onrecht tegen vrouwen. Zulke bijbellezingen en -discussies zijn fundamenteel praktijkgericht. De kruisbestuiving tussen bijbelse verhalen en dagelijkse realiteit heeft in Azië en Afrika een begin gemaakt aan een tijdperk van immense theologische creativiteit. Vandaag is de lijst van dit soort hermeneutisch werk lang en de hoeveelheid literatuur overweldigend. Al deze boekdelen wijzen op een grote waarheid: wat vaak wordt voorgesteld als 'universeel' is in realiteit niets meer dan een geheel van Europese normen waarvan de binnenkomende missionarissen vonden dat ze gestandaardiseerd moesten worden!

Multiculturele lezingen van de bijbel kampen echter met twee grote problemen. Ten eerste het feit van pluraliteit op zichzelf. Een echt interpretatieconflict ontstaat alleen waar conflicterende sociale en culturele praktijken worden gerechtvaardigd door interpretaties van de (zelfde) tekst. De Belgische groep, bijvoorbeeld, las in Johannes 8 een aanvaarding van volwassen buitenechtelijke relaties met wederzijdse instemming, terwijl de Indonesiërs volhielden dat diezelfde passage (hun begrip van) de goddelijke wet over de exclusiviteit van seksuele relaties binnen een monogaam huwelijk bevestigde. Beide lezingen kunnen niet correct zijn. Wat ons bij het tweede probleem brengt, namelijk het gebrek aan criteria om het gewicht te bepalen dat aan elk van de deelnemende factoren moet worden toegekend. Hoe kunnen we een waardenhiërarchie voor een echte interculturele leesstrategie vastleggen? Moeten we, bijvoorbeeld, meer gewicht geven aan de waarde van de individuele keuze zoals sterk verdedigd door de Belgen of aan de keiharde noodzaak aan consensus waar de Indonesiërs op aandringen? Hoe we ook met deze twee cruciale kwesties omgaan, het is duidelijk dat we een gemeenschappelijke lezing van de tekst moeten blijven beoefenen en, vanuit de tekst, een kritische interpretatie van de culturele praktijken die we gewoonlijk toepassen, moeten maken.

## Lezen met je ziel

Inzichten uit Westerse exegese blijven nodig om de beoordeling van de lokale groep binnen een bredere begripsstroom te plaatsen. Tegelijkertijd moeten wetenschappelijke bevindingen hand in hand gebruikt worden met inzichten uit de ervaring van hen die naar de rand van de maatschappij geduwd zijn. Ervaren interculturele zendelingen -*missio ad gentes, ad exteros, ad vitam*- zijn uitstekend geplaatst om wederzijds begrip tussen academici en de armen te bevorderen en lezingen tussen continenten, culturele en afwijkende sociale groepen mogelijk te maken. Het is duidelijk dat hierbij een grote gevoeligheid vereist is. Toen Gregorius Nule en ik de bijbel lazen met een groep van vijftien gedetineerden in de gevangenis van Maumere, waren wij, begeleiders, geen gelijkwaardige gesprekspartners. Wij zijn beide tot priester gewijd, we zijn hoogleraar theologie en we kunnen komen en gaan wanneer we willen. We gaan ook vrij om met het gevangenispersoneel en een van ons is een buitenlander. Wij vinden dat de rol van de 'organische intellectueel' (activist-intellectueel, begeleider) in een bevrijdings- of veranderingsproces van bijbellesing problematischer is dan Antonio Gramsci (1891-1937) en anderen ooit dachten. Het luisteren naar de kijk van de gevangenen op een bijbelpassage terwijl je bekend bent met exegetische studies, vereist dat je, om een dierbare zinsnede van Martin Buber te gebruiken, kan "lezen met je ziel".

*John Mansford Prior*

---

(1): SVD staat voor Societas Verbi divini, Sociëteit van het Goddelijk Woord. Alias: de Paters van Steyl. nvdr.

(2): Oorspronkelijke Portugese titel: *Flor sem defesa : uma explicação da Bíblia a partir do povo*. Een kwetsbare bloem: een uitleg van de Bijbel vanuit het volk. nvdr.

(3): Sharada Sugirtharajah: Indiase theologe gespecialiseerd in Hindoe-studies. Docerde vroeger in India, nu in Birmingham (UK). Lid van het internationale raad van 'Journal of Feminist Studies in Religion'. nvdr.



*Maumere*

# Halleluja voor Haïti

## Hulp of solidariteit?



*Toussaint Louverture (1743 - 1803). Vrijgemaakte slaaf en leider van de Haïtiaanse revolutie (afschaffing van slavernij en onafhankelijkheid). Stierf in Franse gevangenis.*



Ongetwijfeld heeft het menselijk leed in het door een aardbeving verwoeste Haïti ook u diep getroffen. Je moet al een hart van steen hebben om onberoerd te blijven door dramatische beelden, die de media over ons uitstortten. Kreeg u even een goed gevoel als mensen levend uit het puin werden gehaald? Voelde u pijn bij het zien van die massa honger en dorst lijdende daklozen? Voelde u ontzetting bij de beelden van om voedsel vechtende Haïtianen en verontwaardiging om de, naar men ons voortdurend voorhield, allesoverheersende corruptie in Haïti?

Onze gevoelens... daarop hadden de media het gemunt, niet ons verstand. De infotainment draaide op volle toeren. De emo-berichtgeving beleefde hoogdagen. De sensationele filmfragmenten en foto's zullen vast en zeker ooit nog prijzen in de wacht slepen, als het leed van de Haïtianen allang geen nieuwswaarde meer heeft. En dan was er de grote show, waarin BV's, bedrijven en journalisten via leuke initiatieven wedijverden om het meeste geld voor Haïti en de grootste naambekendheid voor zichzelf. "Koop het Laatste Nieuws en steun Haïti" bijvoorbeeld. Of sexy Natalia met de glossy lippen, wiens pop-"Hallelujah" het lijflied van de actie werd.

De kans is groot dat ook u uw hart liet spreken en dat u geld gaf. Maar moest er "entertainment zijn om mensen aan te zetten hun hart te laten zien" zoals een journalist op de radio verklaarde bij de voorbereiding van de grote Haïti-show? Zou u minder gegeven hebben als ook uw rede aangesproken was met ernstige informatie? Informatie die blijkbaar de show niet mocht bederven en die in het beste geval verbannen werd naar informatieve programma's? Waarom? Omdat achtergrondinformatie de massa niet zou aanspreken, omdat zulks te ideologisch gekleurd is en dus niet neutraal, omdat programmamakers zelf vallen voor hapklare emo-brokken. Een eenduidig antwoord is er niet. Maar de beeldenbrij wordt er niet minder om over ons uitgestort. Die beeldenbrij aan een kritische blik onderwerpen vergt een kleine inspanning, die zeker de moeite loont.

Dan blijkt dat die beelden niet neutraal zijn. Ze vertellen ons een impliciet gekleurd verhaal. Figuurlijk en letterlijk. Zag u ook dat de helden in Haïti steevast Westerse blanke militairen en hulpverleners waren? Dat de hulpeloze en immer dankbare slachtoffers steevast zwarte Haïtianen waren? Dat andere redders in nood Westerse blanken zijn die (versneld) een Haïtiaantje adopteren? Dat zwarte plunders gewapend met machetes - waarbij éénzelfde beeld steeds weer getoond werd - niet alleen een gevaar waren voor de Haïtianen maar vooral ook voor de dokter Beaucourts van deze wereld, die toch veldhospitaal en tenten en een heus hospitaalschip lieten aanrukken in dit arme land zonder enige infrastructuur?

Deze beelden spraken niet alleen onze harten aan, ze lepelden ons en passant ook in hoe arm, hoe corrupt, hoe hopeloos Haïti is, hoe het zelf zijn zaken niet kan beheren en hoe broodnodig buitenlandse interventies zijn. Maar ze vertelden ons NIET waarom dat zo blijkt te zijn en of het anders zou kunnen.



*Jean-Bertrand Aristide*

Haïti gaat al 500 jaar gebukt onder een onmenselijke koloniale en neokoloniale politiek van het Westen. Frankrijk plunderde het land als kolonie leeg. In 1804 veroverden de Haïtianen hun onafhankelijkheid, bevrijdden zich uit de slavernij. De massale schadevergoeding, die Frankrijk met akkoord van de rest van de wereld kreeg, zadelde het land op met een enorme schuldenberg. In de twintigste eeuw bezetten de Verenigde Staten het land tweemaal, in totaal 20 jaar. Ze steunden de bloedige dictatuur van de beruchte Papa en Baby Doc, die maar één vijand hadden, de arme meerderheid van het Haïtiaanse volk, dat de twee verdreef. De VS steunden de coup tegen de in 1990 met 67% van de stemmen verkozen priester-president Aristide, en in 2004 voerden ze hem definitief af. Vervolgens namen de VS met Frankrijk en Canada de touwtjes in handen in Haïti, dat tenslotte onder voogdij van een VN- vredesmacht werd geplaatst. Zoals Marguerite Laurent, een Haïtiaans-Amerikaanse in 2005 stelde: “Indien rechtvaardigheid en niet macht de internationale verhoudingen zou regeren, dan zou de *corporatocracy* in Haïti -namelijk de regeringen van de VS, Frankrijk en Canada, de internationale banken en de rijke multinationals en hun Haïtiaanse gunstelingen, die de omverwerping van de verkozen Haïtiaanse regering financierden- herstelbetalingen verschuldigd zijn aan het Haïtiaanse volk, dat geliefden, eigendommen en ledematen verloor en blijft verliezen ( “Debt Breeds Dependency Equals Foreign & Corporate Domination” – [www.margueritelaurent.com](http://www.margueritelaurent.com)). Conclusie: de Westerse militaire inmenging en humanitaire hulpverlening hebben het leven van de gewone Haïtiaan geen zier verbeterd. Het contrast tussen Haïti en Cuba, dat wel zijn lot in eigen handen wist te nemen, kon niet groter zijn.

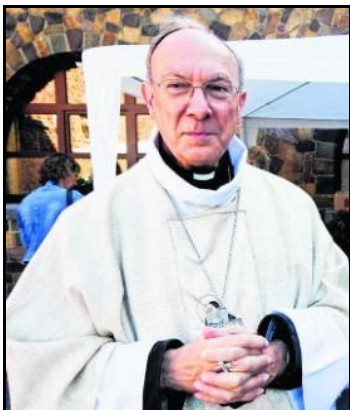
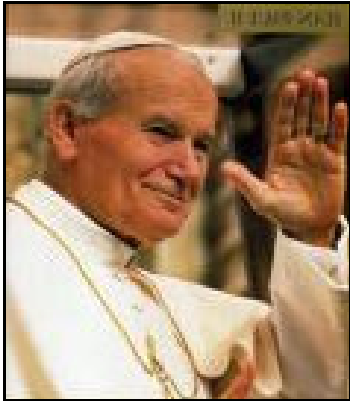
Terug naar de beelden van de aardbeving in Haïti. Ze zetten aan tot de gemakkelijke liefdadigheid van de machtigen, de rijken, de superieuren ten aanzien van de zwakken, de armen, de minderwaardigen. Een liefdadigheid die een Westerse militaire interventie in Haïti het aanschein geeft van humanitaire hulp. Er moet geholpen worden. Punt. Maar het blijft bij een tentenkamp hier, een veldhospitaal daar, terwijl structureel alles blijft zoals het was. Liefdadigheid is onderdeel van het politiek instrumentarium om ongelijkheid te bestendigen.

Moeten we dan niet geven? Natuurlijk wel. Maar laten we geven in solidariteit en op basis van gelijkwaardigheid en wederkerig respect. Laten we eisen dat onze hulp de Haïtianen niet verhindert om hun lot in eigen handen te nemen en hen de middelen geeft om zelf hun emancipatie te bewerkstelligen. Dat veronderstelt dat we op zijn minst de ongelijke noord – zuidverhoudingen en onrechtvaardige neokoloniale uitbuiting en onderdrukking van Haïti aan de kaak stellen. HULP MAAR ONDER DIK PROTEST, om de ons veel te vroeg ontvallen Remy Verwimp te citeren.

Een Creools gezegde luidt: “ Wij (het volk) zijn het riet ”. Het riet wordt neergeslagen maar komt ook weer recht. Kiezen we de kant van hen die het riet neerslaan of de kant van hen die telkens weer rechtkomen?

*Ida Dequeecker*

## Benoeming van André Léonard tot aartsbisschop: teken van een gebrek aan voeling



### Benoeming van André Léonard tot aartsbisschop: teken van een gebrek aan voeling

Niet verrast maar toch ontzet reageren we op de benoeming door de paus van bisschop Léonard tot aartsbisschop van Mechelen-Brussel.

Niet verrast omdat we ook weten dat deze bisschop een persoonlijke vriend is van Benedictus XVI, alias Joseph Ratzinger en dat ze op dezelfde ideologische lijn zitten. Deze benoeming wijst dus op een ernstig structureel pijnpunt in het beleid van de Roomse kerk: dat benoemingen niet gebeuren op grond van de pastorale noden en verwachtingen van een plaatselijke geloofsgemeenschap, maar op basis van de persoonlijke theologische voorkeuren van de man die toevallig paus is.

Maar dit belet niet dat we ontzet zijn door deze keuze. Waarom?

We vatten het samen in één zin: omdat we vrezen voor Nederlandse toestanden, die gekenmerkt zijn door een heilloze polarisatie, veroorzaakt door de Vaticaanse benoemingspolitiek.

Waarin bestaat nu concreter onze vrees ?

- Dat de vervreemding zal toenemen tussen het kerkinstituut en hetgeen niet alleen leeft binnen de (kritische) christelijke basisbeweging, maar ook binnen de zeer brede basis van de Vlaamse kerk. Deze benoeming getuigt van een blindheid veroorzaakt door een engkerkelijke ideologie die alle voeling heeft verloren met heel wat maatschappelijk evoluties.
- Dat we zullen geconfronteerd worden met een terugkeer naar een dogmatisch katholicisme, dat de openheid voor de werkelijkheid van de hedendaagse wereld inruilt voor een in zichzelf gekeerd geloof dat denkt de éne absolute waarheid in pacht te hebben.
- Dat de vele processen van openheid die in de loop van de voorbije decennia op gang zijn gekomen, zullen stilgelegd worden en dat ten gevolge daarvan opnieuw heel wat geëngageerde katholieken ontgoocheld zullen afhaken om andere bevrijdende wegen op te zoeken.

We vermelden in vraagvorm kort enkele van die open zoekprocessen, die heel wat christenen bezighouden en motiveren in hun zoektocht naar een bevrijdend en gelukkig makend geloof:

- Hoe kunnen we evolueren van een gesloten en onwrikbaar vastliggende 'Roomse' identiteit naar een open 'Messiaanse' identiteit, waarbinnen ruimte is voor allerlei vormen van kruisbestuiving, die juist nodig zijn om vruchtbaar te blijven? Kruisbestuivingen tussen christelijke bewegingen en allerhande maatschappelijke bewegingen die ook op zoek zijn naar heil voor mensen die vaak slachtoffer zijn geworden: verenigingen "waar armen het woord nemen", vredesbeweging, antiracismebeweging, vluchtelingenorganisaties, vakbonden...
- Hoe kunnen we als katholieke christenen mee motor zijn binnen de huidige inter-

religieuze processen die van levensbelang zijn voor een vreedvolle toekomst voor onze wereldgemeenschap? Het terugplooiën op de eigen 'enig zaligmakende identiteit' is absoluut nefast in het actuele zoekproces om, met betrekking tot concrete maatschappelijke spanningsvelden tot meer samenspraak te komen tussen christenen, moslims, joden en vrijzinnigen.

- Hoe moeten christelijke gemeenschappen straks inspiratie blijven putten uit het bevrijdende, open Messiaanse verhaal over Jezus van Nazaret indien het instituut weer elke ruimte voor interpretatie zal gaan bezetten met haar Kerkelijke dogma's?
- Hoe kan het christelijke middenveld de eigen identiteit blijven actualiseren en deelnemen aan het maatschappelijke debat omtrent arbeid, zorg, en emancipatie wanneer haar kerkleiders de koers opnieuw gaan oriënteren op de situatie van voor het Tweede Vaticaans Concilie?
- Hoe kunnen we ons 'katholiek' (betekenis: 'voor iedereen') blijven noemen als groepen mensen, i.c. homoseksuelen, door onze nieuwe Belgische kerkleider 'abnormaal' worden genoemd?
- Hoe kunnen we in creatieve trouw aan de traditie een pastoraal opbouwen, die niet langer afhankelijk is van een klerikale invulling van het ambt van voorganger, maar die op de eerste plaats oog heeft voor de noden van de plaatselijke gemeenschap?

Nog vele andere vragen kunnen worden gesteld.

In ieder geval wilden we in eerste instantie ons onbegrip uitspreken bij deze benoeming en vooral ook onze bezorgdheid over de toekomst van de bevrijdende kracht van het oorspronkelijke christelijk verhaal, ook binnen onze seculiere samenleving.

Namens Basisbeweging

Vlaams Netwerk van kritische christenen en basisgroepen.

Paul De Witte

Woordvoerder



# “ Cynisme is een zelfversterkend proces ”

“ Vlaanderen denkt groen ”. Volgens MO\* blijkt dat uit een enquête die het maandblad liet uitvoeren. “Zes op tien Vlamingen wil zware terreinwagens verbieden; één op twee vindt dat er een CO<sub>2</sub>-taks op vleesconsumptie mag komen”. Dat en nog andere resultaten kan je lezen in het nummer van februari. Dat is goed nieuws, maar tussen droom en daad staan hier wel geen 'wetten' maar dan toch 'praktische bezwaren'. Vaak gaapt een kloof tussen ecologisch bewustzijn en de consequente praktijk in het leven van alle dag. Gewoontes en routines staan in de weg. Sociale en culturele normen maken het moeilijk om tegen de stroom op te zwemmen en zich duurzaam te gedragen. Structurele mechanismen bemoeilijken de overgang naar 'rechtvaardige duurzaamheid'. Peter Tom Jones, jaargang 1973, weet het maar al te goed.

De voorbije twee jaar gaf deze burgerlijk ingenieur milieukunde ongeveer 200 lezingen voor de meest diverse publieken, telkens keurig ondersteund met een PowerPointpresentatie. Daar bovenop schreef hij nog, samen met echtgenote Vicky De Meyere, het boek *'Terra Reversa. De transitie naar rechtvaardige duurzaamheid'* en een reeks artikelen voor diverse bladen. Nu gaat hij wat selectiever te werk. “Ik krijg gemiddeld twee aanvragen per dag, het is niet meer haalbaar daar telkens op in te gaan”, zegt hij. Negen maanden geleden is Peter Tom voor de tweede maal vader geworden, de oudste is ondertussen bijna drie jaar oud. Daar kruipt ook tijd in. Een gesprek met Kenteringen-digit kon er echter nog af. Ergens op het middaguur aansluitend op een lezing in het raam van een Vormingpluscursus in Leuven, installeerden we ons in het cafetaria. Uiteraard hadden we het ook over COP 15 (1), de net afgelopen klimaatconferentie in Kopenhagen. Daar staken we mee van wal.

## Kopenhagen en het realisme van Peter Tom Jones

### Kenteringen-digit: Was jij aanwezig in Kopenhagen?

**Tom:** Neen, ik zag er geen meerwaarde in om daar zelf in de straten rond te lopen. Ik vind dat ik hier vruchtbaarder werk kon leveren. Bovendien heb ik een hekel aan reizen. Ik blijf liefst thuis bij mijn gezin, mijn kinderen en mijn computer om te werken.

### {K}: Hoe lang ben jij al bezig met de klimaatproblematiek?

**Tom:** Toen ik in Leuven voor burgerlijk ingenieur studeerde heb ik in het derde jaar de richting milieukunde gekozen. Daar ben ik ook in afgestudeerd. Daarna ben ik nog gedoctoreerd in het departement metaalkunde. Om eerlijk te zijn begon mijn belangstelling voor ecologie pas na het beëindigen van mijn studies. Het is niet uit milieuoverwegingen dat ik voor die studierichting gekozen had. Het is pas later dat ik, in interactie met veel andere mensen natuurlijk, bewust geworden ben van het feit dat er zowel op sociaal-economisch als op ecologisch vlak iets grondig verkeerd zit. Op een bepaald moment ben ik in Los Buenos verzeild geraakt, het café waar het progressief volk in Leuven bijeenkwam. Daar ben ik politiek actief geworden, heb ik veel gediscussieerd, veel vergaderd, films vertoond, debatten gehouden, kleine lezingen gegeven en zo meer.

### {K}: Ben ik fout als ik vermoed dat je lid van de Socialistische Arbeiderspartij (SAP) bent geweest?

**Tom:** Ja, een aantal jaren lang geleden. Net als Frank Vandenbroucke lid was van de Revolutionaire Arbeidersliga (RAL, de voorganger van SAP) was ik eerst lid van de Socialistische Jonge Wacht (SJW, de jongerenafdeling van de SAP) en daarna inderdaad van de SAP, een vijftal jaren ongeveer. Maar ik ben niet dezelfde richting uitgegaan als Frank, ik denk dat ik consistentier ben gebleven. Op een bepaald moment ben ik uit de SAP gestapt omdat het ecologische niet voldoende au sérieux werd genomen. Dat is nu wel veranderd, als geen ander binnen klein links heeft die partij 'de ecologisering van het marxisme', zoals ze dat zelf noemen, op de agenda gezet.

### {K}: Wat hou jij over van het marxisme?

**Tom:** Op een aantal vlakken de analyse van het gangbare economische productiesysteem. Ik denk dat je daar een analyse hebt waar nog heel wat interessante dingen in staan. Hoewel ook daar het ecologische veel te weinig aan bod is gekomen. In dat verhaal heeft uitbuiting van arbeid altijd centraal gestaan. Maar de uitbuiting van de natuur is minstens even belangrijk geweest in de ontwikkeling van het systeem. Je hebt wel een aantal groene marxisten gehad, maar dat is nooit een sterke tendens geweest. Sommigen beweren ook dat Marx een ecologist avant la lettre was. In zijn geschriften vind je wel een aantal elementen in die zin, maar dat is alleszins niet sterk ontwikkeld. Je kan hem dat echter niet kwalijk nemen, in zijn tijd hadden de ecologische problemen nog niet de huidige omvang aangenomen.

### {K}: En wat heb je van het groene gedachtegoed geleerd?

**Tom:** Heel de kritiek op de groeieconomie. Voor mij staat dat centraal in het groene



Peter Tom Jones en Vicky Demeyere

gedachtegoed. De stroming van de ecologische economie stelt dat wij in een systeem leven met een economie die een onderdeel is van het omringend eco-systeem aarde. En dat omringend eco-systeem aarde is eindig, materieel eindig. Oneindige groei in een eindig, een gesloten systeem is dus, thermodynamisch gezien, onmogelijk. Dat is voor mij een absolute evidentie, maar dringt, politiek gezien, nog altijd niet door. Dat is volgens mij een van de diepere oorzaken van het mislukken van de klimaatconferentie: het onvermogen om een ander macro-economisch model in de praktijk te brengen. Men kan geen model vinden dat voor zijn eigen stabiliteit niet langer afhankelijk is van consumptiegroei. En ook de klassieke linkse visie op economie, de socialistische kritiek op het kapitalisme is uiteindelijk in het zelfde bedje ziek. Ook daarin wordt duidelijk te weinig rekening gehouden met de fundamentele begrenzing die opgelegd wordt door de eindigheid van het ecosysteem aarde.

**{K}: Maar in uw model van overgang naar rechtvaardige duurzaamheid, is er toch nog plaats voor groeimechanismen volgens een kapitalistische logica?**

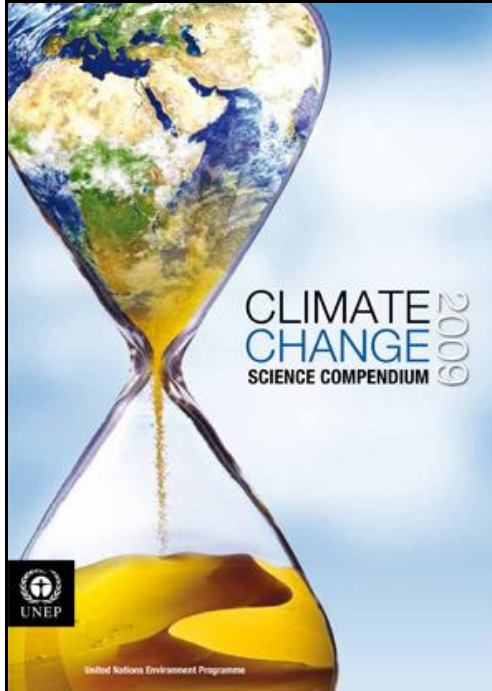
**Tom:** In ons boek *Terra Reversa* houden wij een pleidooi voor een gefaseerde strategie volgens drie niveaus.

Het laatste niveau, iets wat wij 'metatransitie' noemen, betekent een breuk met het kapitalisme. Dat is een postkapitalistisch macro-economisch model dat ecologisch duurzaam en sociaal rechtvaardig moet zijn, het moet financieel-economisch stabiel zijn en hoge werkgelegenheid kunnen bieden. Dat systeem is niet meer afhankelijk van minimale consumptiegroei. In plaats van kwantitatieve groei krijg je kwalitatieve ontwikkeling.

Dan heb je het niveau van de middellangetermijn, voor binnen 20 à 30 jaar. Daar pleiten we voor wat we noemen 'deeltransities' in de relevante consumptie- en productiedomeinen. Dat gaat dan zeer concreet over voeding, wonen, reizen. We moeten overgaan naar een duurzame vorm ervan. Die transitie zullen moeten gerealiseerd worden binnen de randvoorwaarden van het huidige systeem. Naarmate die transitie verder gaat, zullen de randvoorwaarden ook veranderd kunnen worden. Zo wordt de weg vrijgemaakt voor een 'metatransitie' naar een postkapitalistisch systeem. Dat gaat niet van vandaag op morgen. Want dat betekent een ander geldstelsel, een nieuwe visie op investeringen... We zullen moeten nadenken over wat 'gezonde investeringen' zijn. Bepaalde auteurs spreken in dit verband over een 'ecologie van investeringen'. Kortom wat wij op middellange termijn zien is: gedeeltelijk breken binnen het huidige systeem om de weg vrij te maken voor een fundamentele breuk.

En op de korte termijn moeten we natuurlijk vertrekken van de huidige realiteit en werken in de huidige condities. Voor het ogenblik zitten we met de financieel-economische crisis, met een enorme ecologische, grondstoffen- en klimaatcrisis. Voor de korte termijn pleiten we, naar analogie met het programma van president Roosevelt in het Amerika van de jaren '30, voor een 'green new deal' dat ook sociaal rechtvaardig wordt gemaakt. De bedoeling is de economie en de werkgelegenheid aan te jagen door groene sectoren en jobs erin fundamenteel te stimuleren. Kortom, een groen investeringsimpulsprogramma met sociale reflexen. Investeren in bepaalde vormen van economische groei er rekening meehoudend dat je daardoor andere economische sectoren kleiner zal laten worden.

**{K}: Neem nu de 'sluiting van de Antwerpse ring'. De 'Oosterweelverbinding', het tracé met het Lange Wapperviaduct, werd in een referendum in Antwerpen door een meerderheid verworpen. De tegenstanders stellen een alternatief tracé voor. Maar is dat wel een oplossing want daardoor bevordert je evengoed een toename van het ver-**



keer?

**Tom:** Dat klopt. Je moet die problematiek in het groter geheel van een transitie naar duurzame mobiliteit plaatsen. Die transitie zal, bijvoorbeeld, niet gerealiseerd worden met de productie van elektrische wagens, dat is slechts een deel van de oplossing. Je moet dat bekijken in het perspectief van een globaal mobiliteitssysteem met minder mobiliteit omdat je zaken als stadsplanning en woon-werksituaties anders gaat invullen, met minder mobiliteit, minder logistieke functie voor Vlaanderen. Het Vlaanderen-In-Actieprogramma (ViA) volgt op dit vlak een verkeerd spoor. Het ViA-programma wordt door de verdedigers ervan geclaimd als een transitieverhaal. Maar dat is in de verste verte niet wat wij bedoelen met een rechtvaardige transitie. Het is puur vanuit de competitiviteitslogica gedacht met een aantal groene accenten en technologieën. In de dagelijkse strijd voor die rechtvaardige transitie moet je tegelijkertijd radicaal en pragmatisch zijn. Zo kan het dat je, in het geval van de Lange Wapper, strijd voert tegen het voorliggende tracé en een minder schadelijk alternatief tracé voorstelt, in de wetenschap dat dit maar een klein stapje is in een veelomvattender verhaal waarin heel de mobiliteit, de functie van Vlaanderen als 'logistieke draaischijf' (ViA), de systemen van openbaar vervoer, de autofiscaliteit en alles wat daarmee gepaard gaat fundamenteel herdacht wordt.

**{K}: Eventjes terug naar Kopenhagen. De klimaatconferentie is mislukt. Is alles nu verloren?**

**Tom:** Het is een heel zware slag geweest voor heel de klimaatbeweging. Maar het zou verkeerd zijn nu te zeggen dat alles naar de vaantjes is. In klimaatsystemen is er niet één kritisch moment voorbij hetwelke alles problematisch wordt. Je zit daar met tal van kritische drempelwaarden. Het kan dus nog altijd veel slechter dan het nu al is. Ik sluit veel van mijn lezingen af met de uitspraak "cynisme is een zelfversterkend proces".

### Wat is nodig om de opwarming van de aarde te beperken tot 2 à 2,4°C?

#### **Op mondiaal vlak:**

- een reductie van 50 tot 80% (ten opzichte van 1990) van de uitstoot tegen 2050
- de piek in de uitstoot moet ten laatste in 2015 bereikt worden.

#### **In het Westen:**

- Een reductie van 80 tot 95% (ten opzichte van 1990) tegen 2050
- Een reductie van 25 tot 40% tegen 2020

### Wat werd in Kopenhagen afgesproken?

- Acte wordt genomen van de wetenschappelijke adviezen die stellen dat de temperatuurstijging onder de 2 graden Celsius moet blijven wil men de ergste gevolgen van de klimaatwijzigingen vermijden.
  - Erkenning dat er drastische emissiereducties nodig zijn en verificatie van de verbintenissen.
  - De landen verbinden er zich toe om, individueel of in groep, hun reductiedoelstelling voor 2020 te implementeren. Die doelstellingen worden vóór 1 februari 2010 opgelijst. (Dat zijn geen 'bindende' reductiecijfers voor 2020, enkel 'commitments', 'engagementen'. VS: 14-17% t.o.v. 2005; EU: 20% t.o.v. 1990, 30% als anderen een gelijkwaardige supplementaire inspanning doen; Japan: 25% t.o.v. 1990; Rusland 15-25%. Zie lijst op <http://unfccc.int/home/items/5264.php>). Voor 2050 worden geen cijfers vooropgesteld.
  - Oproep om het akkoord tussen dit en 2015 te herzien, want de engagementen zouden volgens de wetenschappers onvoldoende kunnen blijken om de temperatuurstijging onder de 2° te houden. Tijdens deze herziening kan die limiet tot 1,5° bijgesteld worden.
  - Aanbeveling tot samenwerking om zo snel mogelijk de piek van nationale en globale emissies om te buigen, daarbij aanvaardend dat de ontwikkelingslanden daar meer tijd voor krijgen.
  - Creatie van een "Groen Klimaatfonds van Kopenhagen" dat moet dienen om ontbossing te voorkomen, om zich aan de klimaatwijziging aan te passen en de gevolgen ervan te verzachten, om technologie te ontwikkelen en over te dragen en om capaciteit op te bouwen (capacity-building). Belofte van de ontwikkelde landen om, in de periode 2010-2012, 30 miljard dollar bij te dragen. Daarna zullen de ontwikkelde landen tot 2020 gezamenlijk jaarlijks 100 miljard dollar bijeenbrengen om aan de noden van de ontwikkelingslanden tegemoet te komen. (Opm. De voorgestelde bedragen zijn zeer beperkt in vergelijking met noodwendigheden. Er is geen duidelijkheid over waar het geld vandaan zal komen.)
- (volledige tekst: [http://unfccc.int/files/meetings/cop\\_15/application/pdf/cop15\\_cph\\_auv.pdf](http://unfccc.int/files/meetings/cop_15/application/pdf/cop15_cph_auv.pdf))

Je mag daar niet aan toegeven. In elke situatie moet je zoeken naar het positieve en ook vanuit de kleine positieve elementen die je vindt, moet je verder gaan en opnieuw de strijd aangaan. Zeer concreet heeft volgend jaar in Mexico COP 16 plaats. We zullen opnieuw een massamobilisatie moeten houden om ervoor te zorgen dat daar wél iets uit de bus zal komen van wat in Kopenhagen niet lukte.

**{K}: Je hoort wel eens dat de verwachtingen naar Kopenhagen toe te hoog gespannen waren?**

**Tom:** Daar is men de laatste maanden in politieke milieus mee voor de dag gekomen. Men beseftte er dat de verwachtingen hooggespannen waren. In de voorafgaande maanden heeft men doelbewust die verwachtingen naar beneden proberen te halen. Dat was een strategie van politici om zich tegen nog zwaarder gezichtsverlies in te dekken. Je mag niet vergeten dat er aan deze conferentie 19 jaar onderhandelingen zijn voorafgegaan. Sinds COP 13 (2007), in de Indonesische provincie Bali, is er een tijdspad van 2 jaar geweest om een stappenplan uit te tekenen dat moest toelaten om in Kopenhagen met een definitief akkoord op de proppen te komen. Eén van de grote stoorzenders in dat verband was het onvermogen om in de Senaat van de VS een klimaatwet goedgekeurd te krijgen.



*'The survival of the fattest'. Beeld van Jens Galschiot, ter gelegenheid van COP15 opgesteld naast het beroemde 'zeemeerminnetje'.*

**{K}: China en de VS krijgen nu om de mislukking van de conferentie de zwartepiet toegespeeld. Is dat terecht?**

**Tom:** Dat is deels terecht. Je moet je natuurlijk afvragen "wie is dat precies?" Ongetwijfeld kan je stellen dat de VS in het Kopenhagenverhaal een desastreuze rol heeft gespeeld. Of je hetzelfde van Obama kan zeggen, is al iets moeilijker. De bewegingsruimte die hij had, was uiterst beperkt. Je moet weten dat de grote meerderheid in de VS zelfs niet accepteert dat de aarde aan het opwarmen is. Laat staan dat ze bereid zou zijn een klimaatbeleid te steunen. In de Amerikaanse Senaat ligt een zeer beperkte klimaatwet voor die de uitstoot van broeikasgassen ten opzichte van 1990 met 4% wil verminderen. In Kopenhagen wist Obama al dat zelfs die wet er niet zal doorkomen. In zulke omstandigheden kan je twee dingen doen: je daarbij neerleggen en een zeer gematigde positie innemen omdat je weet dat je in je thuisbasis geen draagvlak hebt voor een verdergaand beleid; of je kan gokken door in Kopenhagen veel stringenter dingen voor te stellen in de hoop daarmee een positieve spiraal op gang te trekken die effectief kon uitmonden in zware mondiale afspraken. Ik had op die laatste mogelijkheid gehoopt, want als Obama verdergaande reductie van de uitstoot had voorgesteld, dan had de rest van de wereld ongetwijfeld gevolgd. Het probleem is dan natuurlijk dat hij, bij de verdediging van zijn voorgestelde maatregelen in het Amerikaanse Congres, de wind van voren riskeert te krijgen en tegen een afzettingsprocedure (impeachment) aan te lopen. "Een sterke klimaatwet door de Senaat duwen, zou het politieke gevecht van zijn leven geweest zijn", schreef De Britse schrijver George Monbiot in The Guardian (22.12.09): "maar vele senatoren zijn volledig afhankelijk van de olie-industrie. Eens te meer maakt het uitblijven van een effectieve hervorming met betrekking tot de financiering van verkiezingscampagnes in de VS vooruitgang op wereldvlak vrijwel onmogelijk".

Het is een moeilijke keuze: zet je als president voor je overtuiging je loopbaan op de tocht of vertrek je van het beperkte draagvlak in eigen land in de hoop tegen einde 2010 dat draagvlak te verbreden om je klimaatwet erdoor te krijgen en van daaruit verdere stappen te kunnen zetten?

**{K}: Kan je geen gelijkaardige vragen stellen over de rol van de Europese Unie? Ze**



De Boliviaanse president Evo Morales op de Klimaatconferentie

1): COP: Staat voor Conference of Parties, het belangrijkste besluitvormende orgaan binnen het 'Klimaatverdrag' (of UNFCCC – United Nations Framework Convention on Climate Change), een zgn. raamverdrag dat in 1992 onder verantwoordelijkheid van de VN werd afgesloten met de bedoeling om de emissies van broeikasgassen te reduceren en daarmee ongewenste gevolgen van klimaatverandering te voorkomen. Op dit moment hebben 192 landen -of 'Parties'- het klimaatverdrag geratificeerd. Binnen de COP's overleggen alle partijen jaarlijks over de voortgang van het werk onder de conventie. (Wikipedia)  
De eerste vergadering, of COP 1 had in 1995 plaats in Berlijn, de veertiende conferentie (COP 14) in 2008 in Poznan (Polen). COP 15 in 2009 in Kopenhagen. COP 16 zal plaats hebben in Mexico.

(2): Kyoto: Op COP 3 (1997 in Kyoto, Japan) werd in het 'Kyoto-protocol' overeengekomen om de uitstoot van broeikasgassen en een aantal fluorverbindingen met gemiddeld 5,2% te verminderen ten opzichte van het niveau in 1990. De reductiepercentages verschillen van land tot land (België 7,5%) en zijn verhandelbaar. Het verdrag trad in werking als de parlementen van 55 landen, die samen 55% van de uitstoot van broeikasgassen veroorzaken, het hadden bekrachtigd. Dat gebeurde in 2004 en het verdrag trad officieel in werking op 16 februari 2005. (Wikipedia).

verklaarde zich bereid om tegen 2020 de emissies met 20% terug te schroeven ten opzichte van 1990, en het aandeel hernieuwbare energie in het totale pakket tot 20% te verhogen. De fameuze 20/20/20-formule. Op een bepaald moment stelde de EU voor die 20% vermindering van emissies te verhogen tot 30%, op voorwaarde dat de andere landen dat ook zouden doen. Kan er wel iets bewegen als iedereen naar elkaar zit te kijken en in de eerste plaats bezorgd blijft om de eigen concurrentiepositie? Moeten er geen eenzijdige stappen komen?

**Tom:** *(instemmend knikkend)* Ik denk dat het oorspronkelijk een goede positie was om 20% reductie te beloven en dan 30% afhankelijk van wat de rest van de wereld doet. Gezien de evolutie die men in 2009 vaststelde, had men in Kopenhagen gewoon unilateraal die 30% moeten voorstellen. Daardoor kon er meer goodwill ontstaan en kon er op Obama, China en andere landen meer druk komen om verder te gaan. De EU heeft dat niet gedaan, wat aantoont dat er ook binnen de EU een zeer beperkt draagvlak bestaat voor een stringent klimaatbeleid, zowel bij de lidstaten als bij de bevolking. Europa heeft zijn zelfverklaarde leidersrol niet opgenomen. Ze is in Kopenhagen buitenspel gezet, ze kwam er niet aan te pas. Dat betekent dus dat Europa, wanneer het om de geopolitiek van de macht gaat, dreigt gereduceerd te worden tot een tweederangsfiguur na de VS en China.

**{K}** Ligt de verantwoordelijkheid van China even hoog als die van de VS?

**Tom:** Er gaan allerlei geruchten en verhalen over de rol die China tijdens de onderhandelingen zou gespeeld hebben. Vooral tijdens de laatste week heeft China een spelletje met de Amerikanen en Obama gespeeld, zoals bijvoorbeeld tweederangsofficiëlen naar de vergadering sturen. Je kan je afvragen of het een goede keuze was om openlijk de middenvinger naar de VS op te steken. Hun rol tijdens de onderhandelingen heeft vast weinig bijgedragen tot een sereen klimaat om tot verdere maatregelen te komen. Maar dit gezegd zijnde, moeten we anderzijds beseffen dat China qua uitstoot per persoon nog altijd zeer laag zit, vele malen lager dan de VS. Het land kent nog extreme armoede, vooral op het platteland. In die zin, denk ik, hebben zij, historisch gezien, nog een recht om zich te ontwikkelen. Natuurlijk met een internationaal klimaatakkoord waarin geld voorzien wordt voor technologische transfer en dergelijke, zou je ervoor kunnen zorgen dat die verdere ontwikkeling op een relatief groene manier zou gebeuren. Bijvoorbeeld, minder investeren in steenkoolsectoren en meer in hernieuwbare energie. Maar wie is het Westen om vanuit moreel standpunt China vandaag met de vinger te wijzen? Wie zijn wij in godsnaam om aan die landen te zeggen dat zij zich niet mogen ontwikkelen op een zekere klassiek industriële manier?

**{K}**: Hoe moet het nu verder? Wat stemt u optimistisch? Wat pessimistisch? Begin maar met het laatste

**Tom:** Wat mij pessimistisch stemt is dat het klimaatscepticisme aan populariteit wint, ondanks de groeiende bewijslast over de opwarming en de groeiende kennis over de catastrofale gevolgen ervan. Dat kan er bij mij niet in.

**{K}**: Wint dat scepticisme ook in Europa veld?

**Tom:** Het verliest er zeker geen. Kranten als De Standaard en de VRT geven nog altijd à volonté een forum aan klimaatsceptici. Men blijft de situatie opvoeren alsof het om twee gelijkwaardige kampen gaat die evenveel recht van spreken hebben. Het is een debat dat sterk lijkt op dat van evolutionisme versus creationisme. Zo een debat kan je eigenlijk niet winnen. Wat mij echter interesseert zijn de psychologische redenen van de populariteit van klimaatscepticisme. Hoe gaan mensen om met de storen-



de realiteit dat er een probleem is? Ja, mensen kiezen liever voor veiligheid. Maar die veiligheid is vandaag op los zand gebaseerd. Dat is ook het verhaal van de ramp in New Orleans met de orkaan Katrina in 2005. Reeds jaren voordien hadden wetenschappers er voor gewaarschuwd dat de dijken niet sterk genoeg waren en dus dat de stad in dit orkaangebied op een zware catastrofe afstevende. Die boodschap werd weggelachen want dat kostte geld. Wetenschappers met altijd diezelfde boodschap waren lastigaards. Ondertussen weten we wat er gebeurd is. Dat ging toen over een stad, nu hebben we het over een globaal fenomeen.

**{K}: Dat laatste klinkt heel pessimistisch. En wat stemt u nu optimistisch?**

**Tom:** We hebben geen andere keuze dan te geloven dat we de opwarming van de aarde binnen de perken kunnen houden. Het tegenovergestelde zou cynisch zijn. En cynisme is een zelfversterkend proces.

We stellen ook positieve evoluties vast. De belangstelling voor het klimaatprobleem is de laatste jaren en maanden zeker gegroeid, anders zou ik niet zo vaak voor lezingen gevraagd worden.

Dat is ook in de middenveldorganisaties doorgedrongen. Als je bijvoorbeeld ziet welke positieve rol het ACW vandaag speelt in de bewustmaking van een relatief klassieke en relatief conservatieve achterban, kan ik alleen maar 'chapeau!' zeggen. In hun weekblad Visie slagen zij er op een heel interessante manier in om telkens opnieuw de juiste toon te vinden om de booschap te brengen. Dat stemt mij optimistisch, want dat zijn de organisaties die we gaan nodig hebben om iets te realiseren. Ook de vakbonden beginnen meer aandacht te hebben voor een 'just transition', voor 'rechtvaardige transitie'. Iets meer dan vijf jaar geleden heeft het Internationaal Vakverbond nog officieel tegen Kyoto (2) gepleit omdat dat verdrag zagezegd werkgelegenheid zou vernietigen. Vandaag is het Internationaal Vakverbond voorstander van een van de meest stringente vormen van klimaatbeleid. Ze zijn daar ondertussen gaan beseffen dat zulk beleid, als de zaak goed wordt aangepakt; in de toekomst een zegen kan zijn voor de werkgelegenheid.

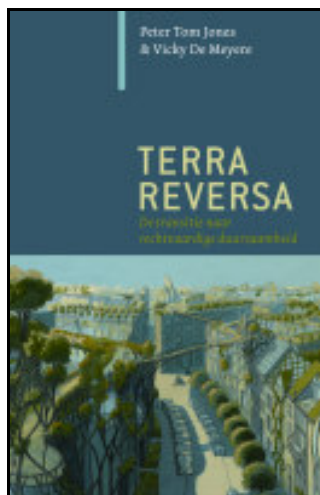
**{K}: Een ander knelpunt vandaag is Opel in Antwerpen. Enerzijds verzet men zich tegen de sluiting van de fabriek, maar anderzijds worden er te veel auto's geproduceerd.**

**Tom:** Dat is een zeer realistische voorbeeld van een belangenorganisatie die op korte termijn belangen moet verdedigen, maar anderzijds ook beseft dat er langetermijnbelangen op het spel staan. Die botsing wordt heel concreet in het geval van Opel-Antwerpen. En ja, wie zijn wij om te zeggen dat ze een verkeerde houding aannemen?

**{K}: Eigenlijk kunnen we niet anders dan met tegenstrijdigheden te leren leven?**

**Tom:** Het leven is één grote tegenstrijdigheid, hé. In zijn voorwoord op ons boek Terra Reversa zegt ACW-voorzitter Jan Renders dat trouwens ook. Voor vakbondsmensen, zegt hij, is het veel eenvoudiger op interprofessioneel vlak te pleiten voor rechtvaardige transitie dan in de eigen centrale. Want daar wordt men geconfronteerd met de klappen op korte termijn. Maar toch zijn we verplicht om met die moeilijke spanning te leven.

*Interview Jan Soetewey*



**Peter Tom Jones & Vicky De Meyere**

**Terra Reversa.** *De transitie naar rechtvaardige duurzaamheid.*

Peter Tom Jones en Vicky De Meyere laten ons zien dat we als mensheid hopeloos vastlopen, maar ook hoe we het roer kunnen omgooien. Niet de problemen staan centraal in *Terra reversa*, maar de oplossingen. De auteurs bespreken nieuwe veranderingenmodellen zoals transitie management en het 4E-model, en integreren die in een nieuwe visie op de omschakeling naar een ander samenlevingsmodel: een sociaal-rechtvaardig, ecologisch duurzaam en economisch stabiel model.

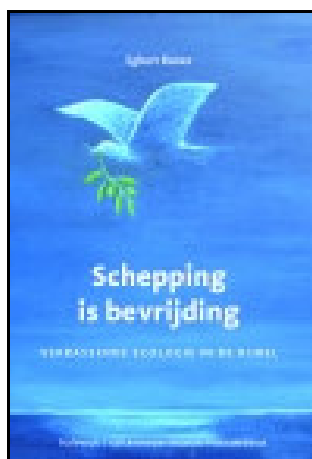
Na lezing van dit boek hebt u geen excuus meer om te doemdenken. Terra Reversa is een wervend pleidooi voor een andere samenleving, waar levenscomfort, rechtvaardigheid, ecologische duurzaamheid en zinvolle werkgelegenheid centraal staan. ACW-voorzitter Jan Renders schreef een voorwoord.

Theoloog Jacques Haers sj. (KUL) schreef het epiloog

Uitg. EPO (Berchem-Antwerpen) en Jan van Arkel (Utrecht). 360 pp., € 14,95

**Egbert Rooze**

**Schepping is bevrijding.** *Verrassende ecologie in de Bijbel*



Ecologie is 'in'. Hoewel, we hopen niet als modeverschijnsel. Als de consumptie van de Belg maatstaf is voor de hele wereld, hebben we drie planeten aarde nodig! Of het nog 'in' is als de industrielanden zich moeten beperken is nog maar de vraag! Spiritualiteit is ook 'in'. De zoektocht naar zingeving is tegenwoordig breed. Ook de bijbel deelt daarin: met zijn tegendraadse verhalen en zijn meer-dan-gewone aandacht voor alles wat niet (meer) telt.

De combinatie van die twee -ecologie en spiritualiteit- is nog niet 'in'. Er is wel behoefte om meer gegrond vanuit het bijbels getuigenis de ecologie te benaderen. Daarom het woord 'verrassend' in de ondertitel!

'Schepping is niet zomaar 'natuur' te noemen. Het is veel sterker. Schepping is in de Bijbel een kritisch begrip dat ons uitdaagt, dat aarde en mens zijn ware plaats geeft: naast elkaar. Als dat wordt ingezien door de mens heeft deze wereld nog toekomst, zal schepping echt bevrijding zijn.

Uitg. Halewijn/CCV Antwerpen Diocesane Pastorale Dienst  
190 pp., € 15

## **Ecologie en Ecotheologie**

Studiedag met **Peter Tom Jones** en **Egbert Rooze**

Eindelijk is het besef doorgedrongen dat de aarde eindig is. Het ecologisch alarmpeil is bereikt. Welke alternatieve economische modellen zijn mogelijk en hoe die tot stand te brengen? Hoe verbinden we ons niet alleen met armgemaakte mensen maar ook met de aarde? En welke theologie kan daaraan verbonden worden?

**Zaterdag 12 juni 2010 (van 10u tot 16u)**

in Elcker-Ik, Breughelstraat 31-33, 2018 Antwerpen

Organisatie: Christenen voor het Socialisme i.s.m. v.z.w. Motief

Inlichtingen en inschrijvingen:

Jef Mariën, tel. 03-322.04.91 of [jef.marien@skynet.be](mailto:jef.marien@skynet.be)

# Verdraagzaamheid en geweldloosheid in een te veranderen wereld

"De paus van de andersglobalisten", zo noemt Colette Braeckman, sterjournaliste van *Le Soir*, de binnenkort (7 maart) 85-jarige François Houtart. Het staat in de titel van haar artikel dat zij op 27 oktober jl. wijdt aan deze Belgische kanunnik, professor-emeritus godsdienstsociologie aan de Université Catholique de Louvain (UCL), stichter van het Centre Tricontinental (CETRI), enzovoort, enzovoort... Binnen haar krap toegemeten ruimte schetst Braeckman een mooi portret van deze minzame, schijnbaar onvermoeibare en nog steeds '*in beweging*' zijnde strijder. Kort tevoren, op 20 oktober, werd hem immers een prestigieuze UNESCO-prijs toegekend: de 'Madanjeet-Singh prijs voor de promotie van verdraagzaamheid en geweldloosheid'.

Een aantal media schuiven bij hem aan voor een interview. Dat van Jan De Volder verschijnt in *Tertio* van 16 november (nr. 510) onder de titel "Het kapitalisme moet niet worden bijgestuurd, maar afgeschaft". En Lisa Develtere zet boven haar stuk op de website van MO\* "Het kapitalistische systeem ligt aan de basis van het grootste geweld in de wereld" (14 november).

Maar niet iedereen is enthousiast. Jezuiët Pierre de Charentenay, hoofdredacteur van het oerdegelijke maandblad '*Etudes*', zeg maar het Franse equivalent van '*Streven*', is ronduit verbolgen. "Hoe is het mogelijk", roept hij uit op zijn blog: "dat de prijs voor 'geweldloosheid' notabene, toegekend werd aan deze priester die op het einde van de jaren '60 en in de jaren '70 heel Latijns-Amerika en de Filipijnen afgedweild heeft om er de gewapende revolutie te prediken tegen de militaire regimes uit die tijd".

Deze bewering is zo grof dat je je afvraagt wat deze edele pater bezielt heeft. Op de achtergrond speelt allicht het ruim verspreide vooroordeel dat marxisme, verdraagzaamheid en geweldloosheid niet kunnen samengaan. Houtart houdt daar rekening mee. In zijn merkwaardige bedankingsrede bij de uitreiking van zijn prijs, op 16 november in Parijs, behandelt hij gelauwerde begrippen als 'verdraagzaamheid' en 'geweldloosheid' niet op een abstracte manier. Hij peilt integendeel naar wat deze begrippen inhouden in de concrete context van onze huidige gewelddadige en onverdraagzame wereld. Hier volgt de tekst. Redactie.

Miljoenen mensen verdienen de prijs Madanjeet Singh: al degenen die de hoop niet verloren hebben een aan de mercantiele logica onderworpen wereld te veranderen en die daartoe, ondanks culturele, godsdienstige, en filosofische verschillen, hun inspanningen bundelen. In antwoord op de schreeuw van de verdrukten en van de aarde, doen zij hun best maatschappijen tot stand te brengen waarin gerechtigheid een centrale waarde wordt en waarin de spiritualiteit haar rechten opnieuw verovert. Ziedaar waarom het, in de geest van deze prijs, de moeite loont na te denken over verdraagzaamheid en geweldloosheid in een te veranderen wereld.

Verdraagzaamheid, tolerantie beleven, veronderstelt een voorafgaande voorwaarde: erkennen dat er situaties bestaan die men niet kan tolereren. De financiële speculatie die in 2007 en 2008 grotendeels de voedselcrisis veroorzaakte waardoor meer dan 100 miljoen mensen onder de armoedegrens, dit wil zeggen in honger en ellende, terechtkwamen, is niet te tolereren. In Azië, Afrika en Latijns-Amerika honderden miljoenen hectaren bestemmen voor de massale productie van biobrandstoffen terwijl men daarmee de biodiversiteit vernietigt, gronden en wateren vervuult, en tientallen miljoenen boeren van hun land verdrijft, valt niet te tolereren.

Steeds meer broeikasgassen uitstoten terwijl men wouden en oceanen, die deze gassen opslorpen, vernietigt, is evenzeer niet te tolereren. Bij Europese of mondiale internationale instanties, zoals de VN-klimaatconferentie, lobbyen opdat de rechten van de markt voorrang zouden krijgen op die van het leven, is niet te tolereren. Op de planeet hele netwerken van militaire basissen installeren voor de controle van de natuurlijke hulpbronnen, namelijk die van energie, en niet aarzelen oorlogen te ontketenen om dat laatste te garanderen, valt niet te tolereren.

Het promoten en reproduceren van een economie die ontzaglijk veel rijkdom creëert terwijl ze voorbijgaat aan de externaliteiten, 't is te zeggen aan de ecologische en sociale schade die in de economische rekening niet worden opgenomen, is niet te tolereren. Aanvaarden dat de verdeling van de goederen een bron zij van in de geschiedenis nooit bereikte ongelijkheid, is dat niet minder. Jazeker, miljoenen mensen zijn uit de armoede geraakt, maar tegelijkertijd werden honderden miljoenen erin vastgehouden of geduwd. Ook dat is niet te tolereren.

De geweldloosheid van haar kant, als constitutieve dimensie van de menselijke verhoudingen, vereist dat men de oorzaken van het geweld ter sprake brengt. Dat wil zeggen al de economische, sociale en politieke structuren die personen en groepen verdrukken tot op het punt hen het recht van bestaan te ontfangen. De geschiedenis van de mensheid is bezaaid van gevechten waarvan het gewelddadig of geweldloos karakter afhankelijk is van de weigering door de dominerende klassen macht of privileges af te staan. Vandaag is de convergentie van de sociale verzetsvormen het middel geworden om een nieuw historisch subject van het emancipatorisch

project tot stand te brengen. Bewegingen van boeren zonder land, vakbonden, bewegingen van inheemse volkeren, vrouwenbewegingen, religieuze organisaties, geëngageerde intellectuelen, politieke hergroeperingen, kunnen de krachtsverhoudingen doen kantelen, hetgeen andere sociale constructies mogelijk maakt.

In de loop van het laatste decennium hebben de Wereld - en Regionale Sociale Fora in die zin bijgedragen tot het creëren van een nieuwe dynamiek. En dat in wederzijds respect van al degenen die -volgens het stichtingscharter- vechten tegen het kapitalisme, tegen alle structuren van onrecht en aan alternatieven willen bouwen. De Fora moeten natuurlijk politieke projecten inspireren, hetgeen men reeds in verschillende landen en regio's van de wereld ziet gebeuren, namelijk in Latijns-Amerika.

Om het nu over het probleem van het geweld te hebben, lijdt het overigens geen enkele twijfel dat het gebruik van terroristische methoden als ethisch onaanvaardbaar moet veroordeeld worden, van welke zijde ze ook komen, zelfs als de wanhoop over uitzichtloze toestanden jammer genoeg tot dit type verzet leidt. Dergelijke verwerping behelst ook het staatsterrorisme in al zijn vormen.

Deze vaststellingen en bedenkingen brengen ons ertoe de vraag naar de alternatieven te stellen en naar de noodzakelijke nieuwe paradigma's om het voortbestaan van het menselijk leven op de planeet veilig te stellen. Ik zie vier essentiële assen om dat te realiseren. Eerst en vooral gaat het hier om een nieuwe verhouding tussen mensdom en natuur: van uitbuiting van natuur overgaan naar respect voor de natuur als bron van leven. Dat veronderstelt tegelijk het duurzaam en verantwoordelijk gebruik van de natuur, het publieke karakter van de natuurlijke hulpbronnen, en het statuut van collectief erfgoed voor de essentieel noodzakelijke elementen van leven, zoals het water en de zaden.

Een tweede paradigma betreft de productie van goederen en diensten. De gebruikswaarde moet opnieuw voorrang krijgen op de ruilwaarde, hetgeen de definitie van economie fundamenteel wijzigt. Dan bestaat ze er niet meer in, een toegevoegde waarde te creëren die toegeëigend wordt door een minderheid die de beslissingsmacht bezit. Maar ze wordt dan de activiteit die dient om de grondslagen van het fysische, culturele en geestelijk leven van alle menselijke wezens op de wereld te produceren.

Het derde paradigma betreft de sociale en politieke organisatie. De democratie moet veralgemeend worden tot alle menselijke betrekkingen en tot alle instituties. Niet alleen op het politieke terrein, maar ook op het economische, sociale, culturele en religieuze terrein en in het bijzonder tot de man-vrouwverhoudingen. De terugkeer van het subject als individuele en collectieve actor is de voornaamste inzet, hetgeen onder andere een herdefiniëring veronderstelt van de staat en van de internationale organisaties. Tenslotte. De lezing van werkelijkheid en zijn inrichting op ethische grondslagen -wat het eigene van het menselijke geslacht is-, met andere woorden de cultuur, is noodzakelijkerwijs pluricultureel. Geen sprake van om menselijke ontwikkeling gelijk te stellen met verwestering. Elke culturele traditie, elke kennis, elke filosofie moet zijn steentje tot het geheel kunnen bijdragen, zowel voor de opbouw van dat geheel als voor zijn verspreiding



*Gebouw van de UNESCO in Parijs*

in alle talen.

Utopie dat alles? Ja, maar noodzakelijke utopie voor de overleving van de mensheid en van de planeet. Utopie, niet in de betekenis van illusie, wel van hetgeen dat vandaag niet bestaat maar morgen zou kunnen worden. En deze utopie is reeds aan het werk in duizenden initiatieven: veelvuldig verzet tegen de doodspraktijken, acties ter bescherming van de aarde, organisatie van een sociale economie en wederinvoering van de openbare diensten, vormen van participatieve democratie, ontluiken van nieuwe concepten en minder gefragmenteerde wereldbeelden. Dat alles draagt reeds bij om het Algemeen Belang van de mensheid te herdefiniëren. De grote uitdaging bestaat erin dit alles van een theoretische en praktische samenhang te voorzien, en dat veronderstelt een diepgaande culturele transformatie.

Waarom, ten dien einde, geen Universele Verklaring van het Algemeen Belang van de Mensheid voorstellen die gebaseerd zou zijn op de vier voornoemde paradigma's en die de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zou completeren? Utopie, misschien! Zeker, de Rechten van de Mens hebben 200 jaar nodig gehad om universeel erkend te worden. In zijn huidige vorm is die Verklaring misschien onvolledig, te Westers, door sommige mogelijkheden gebruikt om hun hegemonie in de wereld te versterken, maar dat charter heeft de verdienste te bestaan en het heeft het leven en de vrijheid van heel veel personen in deze wereld gered.

De geboorte van een nieuwe Universele Verklaring aanmoedigen, zou dat geen taak zijn die de UNESCO voor haar rekening zou mogen nemen? De paradigma's van de menselijke ontwikkeling wijzigen is ook een werk van cultuur en vorming. Dergelijk initiatief zou ertoe bijdragen aan het firmament het licht van een ster te doen blinken dat in staat zou zijn de veelvoudige strijd voor gerechtigheid en de lange voortgang van de mensheid te oriënteren, en haar aldus een reden tot hopen te geven.

*16 november 2009*



## Colette Braeckman in Le Soir van 27.10.2009



Colette Braeckman



François Houtart

15 kilometer te voet om, ter gelegenheid van het Wereld Sociaal Forum, de boeren van Colombia te ontmoeten (1), of te voet onder de brandende zon door Nairobi om de immense slum Kibera te bezoeken... Hij staat altijd op de eerste rij, onvermoeibaar, met de glimlach, solidair met het lijden en het strijden van de meest onterfden, of zich dat nu afspeelt in de Filippijnen, Vietnam, Ecuador, Brazilië of Cuba... Weten de mensen die hij bezoekt dat deze rustige en aandachtige bezoeker, die zijn 84 jarige leeftijd niet laat aanzien, hun stem naar de vier hoeken van de wereld zal uitdragen?

En in België? Weten de studenten in Louvain-la-Neuve dat, in de lokalen van Cetri (Centre Tricontinental), deze emeritus -die dag na dag leest, schrijft, contacten onderhoudt met de basisgemeenschappen of zich richt tot staatshoofden die bij hem gestudeerd hebben en wiens politiek hij misschien inspireerde- één van de meest invloedrijke personen van onze tijd is? Eén van de enigen aan wie (helaas?) de geschiedenis gelijk heeft gegeven toen hij, meer dan een halve eeuw geleden al, het ongebreidelde winstbejag, de onverzettelijke marktlogica, het productivisme dat zowel natuurlijke hulpbronnen als menselijke gemeenschappen vernietigt, aan de kaak stelde?

In België is de naam François Houtart vooral gekend in het milieu van de linkse sociale bewegingen, elders in de wereld wordt deze boven het gemiddelde uitstekende priester als een echte profeet beschouwd, als de goeroe van alle andersglobalistische fora.

De UNESCO heeft zich er niet in vergist: aan degene die men soms de 'rode kanunnik' noemt heeft ze de prijs Mandajeet Singh 2009 voor de bevordering van de tolerantie en de geweldloosheid toegekend, waarmee ze vooral "*zijn buitengewone inspanningen om de sociale gerechtigheid in de wereld te bevorderen*" eer wil betuigen.

Hij werd in 1925 in Brussel geboren als kleinzoon van graaf Henri Carton de Wiart (een van de pioniers van de katholieke partij). Aanvankelijk leek niets hem voor te bestemmen om zich zo diepgaand aan de kant van de onterfden te engageren, behalve een evangelisch geloof van de bevrijdingstheologie. Na een filosofische en theologische vorming in het seminarie van Mechelen, en nadien een licentie in de politieke en sociale wetenschappen aan de UCL, wendt hij zich tot de stedenbouw en wordt hij doctor in de sociologie. Tot 1990 zal hij aan de UCL doceren. Heel gauw bewijst de katholieke priester dat zijn christelijk geloof niet in tegenspraak is met het marxisme, waarvan hij de analyse-instrumenten zal gebruiken om de grote ontwikkelingsvraagstukken tegemoet te treden. Sedert jaren voeden de publicaties van het Centre Tricontinental onderzoek, actie en reflecties van vorsers en militanten en hebben zij talrijke beleids mensen in de landen van het Zuiden geïnspireerd.

Maar François Houtart heeft zich niet tevreden gesteld met denken, schrijven en doceren: hij heeft conferenties gegeven in meer dan honderd universiteiten in heel de wereld, is voorzitter geweest van de 'Internationale Liga voor de rechten en de bevrijding van de volkeren', hij heeft deelgenomen aan de oprichting van de Internationale Raad van het Wereld Sociaal Forum en heeft geen enkele van de grote bijeenkomsten van de andersglobalistische beweging gemist. Hij werd er ontvangen als een visionair maar verraste vooral door zijn opgewektheid en zijn vermogen om de uitdagingen van de toekomst te analyseren.

Toen de Nicaraguaan Miguel d'Escoto de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties voorzat, stond Houtart hem terzijde (2). Hoewel hij een vurige bestrijder is van een denken dat lang dominant was, is hij alles behalve een marginaal: met zijn dertien broers en zusters heeft hij onlangs hun gezamenlijk totaal van 1000 jaar oud gevierd. Hij heeft aan het Belgisch parlement gevraagd hem zijn baronstitel te ontnemen die hij door geboorte heeft verworven. Hij is er daar niet in geslaagd en bovendien heeft hij, als kanunnik en professor emeritus, altijd zijn eminente plaats behouden binnen een katholieke kerk en heeft hij niet nagelaten haar te doen evolueren (3).

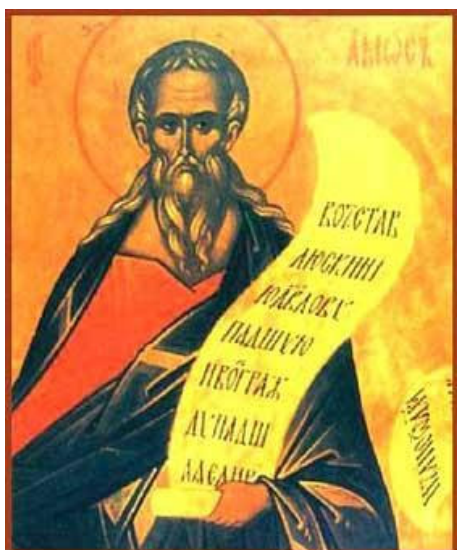
noten van de redactie:

(1): Zie in dat verband "De palmen van de dood" in {KENTERINGen} digit, jrg. 1, nr. 2 (maart 2008) <http://www.abelweb.be/artikel/Kenteringen%20maart%202008.pdf>  
(2): Zie 'Bollettino', nr. 13, pp.2 [http://www.christenenvoorhet-socialisme.be/download.php?](http://www.christenenvoorhet-socialisme.be/download.php?9f19fc645d0afa806d9100a75b4a0624)

9f19fc645d0afa806d9100a75b4a0624  
(3): Houtart nam als theologisch expert van Dom Helder Camara deel aan het Tweede Vaticaans Concilie

# AMOS als profeet in KMS

AMOS is niet alleen de naam van een bijbelse profeet die hevig en weinig 'genuanceerd' te keer ging tegen het Noordrijk Israël, het is nu ook de nieuwe naam van het christelijk netwerk dat impulsen en verdieping wil geven voor een menswaardig asiel- en migratiebeleid. AMOS staat voor Asiel, Migratie, Ontwikkeling in Solidariteit. Initiatiefnemer is Kerkwerk Multicultureel Samenleven (KMS). Meer over dat initiatief lees je op [www.kms.be](http://www.kms.be). Bij de lancering van het initiatief op 25 januari jl. werd een evocatie van Egbert Rooze gebracht rond de welsprekende nieuwe naam. Hoe zou de profeet Amos vandaag wel kunnen klinken? Hieronder een aantal fragmenten, de volledige tekst kan bij de redactie opgevraagd worden.



De profeet Amos

## Profetie als drama

Er was een boer  
die weidde zijn vee  
dichtbij de velden van Efrata,  
in Zuid-Israël, het koninkrijk Juda:  
Amos was zijn naam.  
Hij werd door God geroepen  
om in het Noordrijk Israël  
de mensen de Levieten te lezen.  
Hij werd zomaar van zijn dagelijks werk weggehaald.  
Eigenlijk had hij er niet om gevraagd,  
maar hij moest wel,  
want God kon het niet langer aanzien!

Zo ging Amos maar op stap,  
Contrair was hij ook niet, zeker niet tegenover God.  
Toen hij de grens overging in Betel,  
schrok hij zich een aap:  
stond daar voor zijn neus een beeld van 4 meter hoog:  
een blinkend gouden kalf!  
Krachtig! De Potentie droop eraf!  
Het goud schitterde aantrekkelijk en verleidelijk.  
Het kalf stond klaar voor maximale Productie:  
“ Het Noordrijk Israël verwelkomt u ”!

Amos had zich voorgenomen te zwijgen.  
Eerst moest hij zien, goed zien – ook achter de schone schijn,  
dan horen en luisteren naar de mensen,  
dan overdenken in 't geloof:  
- nuchter en bewogen -  
wat is hier toch gaande?  
Zo begon langzaamaan zijn bloed wel te koken,  
hij werd hoe langer hoe roder,  
en floepte het er dan maar uit:  
keihelder en zeer bewogen,  
veel beeldspraak en soms brullend,  
want van het genuanceerd geneuzel  
kreeg hij ook al door hoe dit geneutraliseerd werd.

Dit zijn de woorden van Amos:

*“ O gij inwoners van Israël!  
Die zo 'n goede handelsbetrekkingen hebt met uw burenen.  
Hebt ge uw buurvölkeren al eens goed bekeken?*



De profeet Amos volgens de Franse illustrator  
James J. Tissot (1836 - 1902)

*De Syriërs,*

*waar het Huis van de Lust  
en de Vallei van het Kwaad*

*zich graag met elkaar verbinden.*

*Waar de mens een voorwerp van Lust is geworden,  
en gebruiksvoorwerp in het kader van het Kwaad.*

*Syrië zal zelf tot 'voorwerp' gemaakt worden,  
dat weggesmeten wordt!*

*Kijk naar de Filistijnen,*

*die er prat op gaan dat ze 'onbesneden' zijn:*

*Potentie en Productie moeten maximaal tot zijn recht komen.*

*Zo zijt ge een grote meneer temidden van de anderen.*

*Nu telt ge pas!*

*Ja, we zien het aan de reuzen, de Goliaths,  
aan jullie militaire macht.*

*In één woord: Geweldig en gewelddadig!*

*Maar, er zullen nog grotere onbesneden Pieten opstaan,  
die hen een lesje leren in militaire productie en potentie!*

*En zij zullen in marstempo roepen:*

*"Naar de Filistijnen met deze onbesnedenen"!*

*Kijk, de Edomieten,*

*jullie bondsbroeders.*

*Ja, als ge elkaar nodig hebt zijt ge broeders,*

*maar als 't crisis is, of militaire dreiging,*

*denkt men eerst aan zichzelf,*

*laten ze u vallen, verraden u zelfs,*

*want dan zijt ge wel concurrenten!*

*Zie, de grootmacht Bagdad,*

*gered door andere grootmachten.*

*Die nu zijn olie weer op de vrije markt  
te koop kan zetten. Met openbaar opbod:*

*"Wie biedt er het meeste*

*voor het olieveld in Kirkuk of in Basra?*

*Eenmaal, tweemaal?*

*Verkocht aan Shell en aan Exxon".*

*Alstublieft, dankuwel voor uw potentie  
om het land te beschermen!*

*Of kijk naar uw vrienden in Dubai,*

*een beetje verderweg,*

*maar prettig om een vakantietje door te brengen.*

*Dit technologisch, hoogontwikkeld volk,  
waarvan zijn toren tot in de hemel reikt!*

*Dubai is toch machtiger dan Babel!*

*Gij, Israël, die u verheugt in het handeldrijven  
met deze hoge heren,*

*het zou uw failliet wel eens kunnen zijn!*



Beeld van Jens Galshiot dat op 23 november 2005 langs de banken op de Gentse Kouter werd rondgedragen in het kader van de actie "Mijn Geld. Goed geweten?" van Netwerk Vlaanderen

*Kijk, uw zuiderburen, **Juda**,  
zo verbonden met u, Israël!  
Samen uitgetrokken uit Egypte,  
40 jaar lief en leed gedeeld,  
geleerd wat niét-geloven is, en wat het wél is.  
De Tien Geboden ontvangen,  
als een gids voor het land van melk en honig,  
maar even later het visioen weer verguisd  
met het bedriegend beeld van het Gouden Kalf!  
Waar haalt ge 't in uw kop, Israël,  
om ditzelfde symbool van vruchtbaarheid en kracht,  
aan uw grenzen in 't noorden en 't zuiden op te stellen?  
Om al uw toeristen en burgers welkom te heten,  
met dit blinkend, verblindend en stinkend-naar-macht beeld?!  
En dan nog het lef hebben om te zeggen  
dat dit de god is die ons uit Egypte heeft bevrijd!?*

*Hebben wij niet anders geleerd?  
Wij zijn toch anders bedoeld,  
met die grondwet van de Bevrijder?  
Ziet ge dan niet dat ge met uw blinkend gouden kalf,  
hetzelfde doet als al die andere volken?  
De meest potente willen zijn,  
de hoogste, de grootste,  
de productiefste, de machtigste!  
Typisch mannelijk!  
Is het dat?  
Of leerde onze God op te komen voor de kleinste,  
de zwakste, de weduwe, de vreemdeling, de vluchteling?  
Waar staat ge eigenlijk Israël?  
Bij het recht van de sterkste,  
zoals al de volkeren doen,  
of durft ge 't aan om het recht van de zwakste te beoefenen?"*

#### **Amos schokte de mensen wel**

maar overtuigde ze toch niet.  
Israël voelde zich ook gelovig en meende ook echt  
dat ze zich daarin onderscheidde van andere volken:  
dat hun normen en waarden wel degelijk anders waren  
dan van die onbesnedenen.  
Natuurlijk, je moet ook niet overdrijven:  
Je moet je durven aanpassen aan de geest van de tijd.  
Daar zitten ook goeie dingen in.  
We zijn geen fundamentalisten  
die ons maar krampachtig aan de wetten moeten houden.  
Als we dat namelijk wél doen,  
verliezen we als klein land ook de aansluiting met de groteren,  
dan tellen we helemaal niet meer mee!  
Dan is zeker de buit van Bagdad en Dubai niet meer voor ons!

Waar staan we dan?  
Kunnen wij als klein landje een apart beleid  
voor asielzoekers en mensen zonder papieren opzetten?  
Durven wij zomaar een taks voor miljonairs gaan vastleggen,  
terwijl vele grote landen dat ook niet doen?  
Of een CO2-taks, die zeker de rijken en de industriële meer zal treffen?  
Bij al deze vragen begon het bloed van Amos weer meer te koken.

(...)

*“ Ik kreeg nog een visioen, weer zo indringend:  
Ik zag God met een schietlood in zijn hand.  
Hij stond op de muur, precies in het lood.  
Hij zei: Amos, ziet ge dit?  
Ja, zei ik, u hebt een schietlood in uw hand.  
Toen zei God: let op,  
met dit schietlood schiet ik langs de mensen.  
Ik ga rechtmaken, alles wat krom is.  
Ik ontzie ze niet meer:  
hun heilige huisjes, hun hypocriete altaren,  
hun sjeke koningspaleizen.  
Het gaat tegen de vlakke, het zal vallen door geweld! ”*

Van deze goddelijke visioenen schrokken de dames en heren toch wel.  
Zou hun God het zover laten komen  
dat Hij zijn eigen uitverkoren volk zou laten vallen?  
Of hebben we hier met een oproerkraai te maken,  
die zichzelf graag ‘profeet’ noemt,  
maar de woorden van God voor zijn eigen zaak verdraaid?!  
Weet je,  
laten we de priester van het koninklijk heiligdom  
eens naar hem toesturen.  
Die heeft gezag en zal hem wel kunnen wijsmaken  
wat wij hier denken en willen denken.  
Uiteindelijk is hij niet van ons  
- hij komt van het zuiden, van Juda –  
en we zullen hem dat ook eens goed laten voelen.  
Wie van het zuiden: van Israël zelf, van België of van de wereld,  
zal ons de les komen spellen wat wij moeten doen?  
Wie is meneer Amos om ons te kritiseren?  
Dat hij naar zijn eigen tempel in Jeruzalem gaat!  
Met héél Jeruzalem, maar niet met ons!  
En Amazja ging naar hem toe (...)

Amos riposteerde tegen Amazja:

(...)

*“ God zegt:  
Uw zonen en dochters zullen vallen door het zwaard,*

*uw land zal afgepakt worden en ge zult verbannen worden.  
Er komt een politieke aardbeving  
en een economische zonsverduistering.  
's Middags verwacht ge de zon,  
maar ineens zal het nacht zijn.  
Gedaan met feestjes en vakantie,  
met autosalons en economische pseudovoorspellingen,  
dat de crisis echt wel voorbij is!  
Mischien wordt er dan nog eens honger en dorst geleden:  
Geen honger naar consumptiegoederen,  
geen dorst naar welvaart,  
maar honger naar liefde en waarachtigheid,  
dorst naar gerechtigheid en naar Gods woord. "*

Zal op zo 'n dag God geen berouw kunnen krijgen,  
geroerd kunnen worden, erbarmen en genade tonen,  
en zo het kleingemaakte volk willen herstellen?  
Zou Hij de hopeloze situatie niet willen omzetten in hoop?

Dan zal Hij eerst beginnen met de bouwvallige hutjes van de kleine man,  
dan de appartementjes voor de thuislozen en de asielzoekers,  
dan de huisjes van Didier, Annelies, Jan en alleman.  
Zij gaan de verwoeste steden weer herbouwen,  
zij planten een wijngaard en drinken er zelf van;  
zij leggen een boomgaard aan en eten zelf van hun vruchten.  
Van hun eigen levensgrond worden ze niet meer weggerukt,  
want ze délen het leven ook met allen.

Zó spreekt de HEER:  
Voor Asielzoekers, Migranten,  
Ontwikkelingswerkers en Solidaire mensen.  
Kortom: van AMOS tot AMOS!"

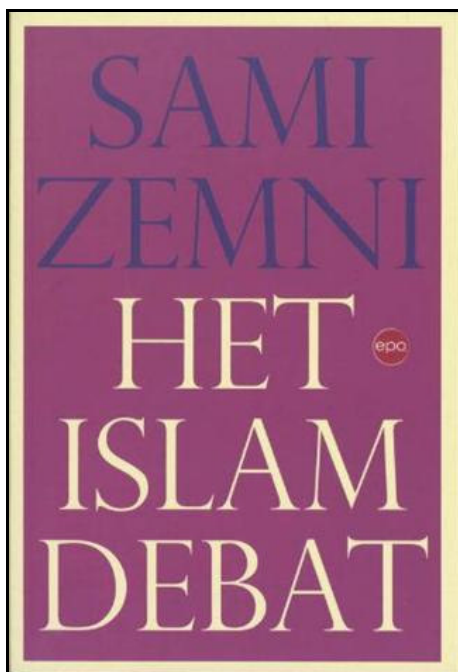


# Het islamdebat

Sami Zemni, geboren in 1972, is professor aan de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen van de Gentse universiteit. In het najaar van 2009 verscheen van zijn hand, maar ook van zijn hoofd en hart, het belangwekkend nieuw boek: *Het Islamdebat*. De titel is gortdroog, maar het boek is dat niet. Sami Zemni begint met een verhaal uit eigen jeugd. Zijn grootoom, die in Tunesië woont vertelt dat hij nog als soldaat gediend heeft in de Tweede Wereldoorlog. Samen met de Fransen tegen de nazi's. Hoeveel mensen weten nu nog dat een grote groep moslims uit Tunesië, Marokko of Algerije meegevochten heeft met de geallieerden? Dit verhaal is de rode draad doorheen heel het boek. Hoe komt het toch dat we met z'n allen in een vreemdsoortig 'islamdebat' verzeild zijn geraakt, waarbij men er zonder veel bewijzen van uitgaat dat de moslims een totaal ander soort mensen zijn. Meer nog, islam en moslims zouden een regelrechte bedreiging vormen voor onze eigen 'westerse cultuur'. En dat terwijl we zowel geschiedkundig als maatschappelijk eigenlijk veel met mekaar gemeen hebben. Zemni probeert te achterhalen hoe deze tweespalt is ontstaan. Via een grondige sociologische en historische analyse van het debat overtuigt hij ons ervan dat de opvatting als zou de islam een bedreiging voor de 'westerse cultuur' vormen, niet alleen onjuist is, maar ook gevaarlijk.

Het boek is helder geschreven en goed gedocumenteerd. Sommige hoofdstukken gaan over vandaag, anderen duiken in de geschiedenis. In het eerste hoofdstuk wordt de probleemstelling gedefinieerd. Zemni had eigenlijk liever een boek geschreven over de ravages die het neoliberale systeem in de wereld aanricht, maar op dit moment ziet hij zich genoodzaakt het islamdebat te analyseren. Het moet wel, want wanneer je je dezer dagen genuanceerd over islam en moslims uitlaat, word je beschuldigd van naïviteit of te ver doorgeslagen 'politieke correctheid'. Deze massale eensgezindheid moet weersproken worden met rationele argumenten. Zemni doet dat ook vanuit een bekommernis om de slachtoffers. Hij wil tevens de democratie veilig stellen. Immers, wanneer in een gemeenschap één groep zich nadrukkelijk op de borst klopt en tegelijk de ander beschuldigt, marginaliseert en uitsluit, is een eerlijk debat niet meer mogelijk. En dat is nu juist wat onze democratie nodig heeft: een grondig debat over hoe we onze samenleving met al haar verschillen en bedreigingen het best kunnen organiseren. De politieke linkerzijde zou zich volgens Zemni sterker moeten profileren in dat debat, waarbij ze kiest voor een structurele oplossing, die alle bevolkingsgroepen een gelijkwaardige plaats in de gemeenschap geeft.

In het tweede hoofdstuk kijkt Zemni vooral de invloed van de pers en de media. Vanuit de premisse van de vrije meningsuiting, wordt er nu volop tegen moslims tekeergegaan. Om niet van racisme beschuldigd te worden, zijn de aanvallen gericht tegen de 'islam'. Maar in de praktijk zijn het wel de individuele moslims die gevisieerd worden. Zeker in Nederland wil men van het moslimvriendelijke 'politiek correcte' denken af. Dat moslims die in de media voorgesteld worden vaak een karikatuur zijn van zichzelf en alleen maar de clichés bevestigen, lijkt niemand te storen. Op die manier ontstaan er zogenaamde 'mediamoslims' die nog maar erg weinig gemeen hebben met de reëel bestaande moslims in West-Europa. De moord op Theo van Gogh en de rel rond de Mohammedcartoons bevestigen alleen maar het beeld van de onverdraagzame en agressieve moslim. Maar mag er dan helemaal geen kritiek op de islam worden geuit? Natuurlijk wel, maar opbouwende kritiek veronderstelt dat men ook de tegenpartij aan het woord laat. Zulk de-



Sami Zemni, *Het islamdebat*, EPO, Berchem, 2009, 224 pp. €20,00



bat zou bijvoorbeeld kunnen worden gevoerd met de grote groep hervormingsgezinde moslims. Zemni geeft in zijn boek een lijst van meer dan twintig schrijvers en politieke denkers die, ondanks het feit dat ze zelf moslim zijn, graag kritisch naar de moslimwereld willen kijken. Het zou de multiculturele samenleving meer deugd doen om met deze mensen in gesprek te gaan dan enkel met extremisten of met 'moslimafvalligen'. Met 'In godsnaam', het nieuwe televisieprogramma van Annemie Struyf, bedenk ik dan, werd eens te meer een mooi staaltje eenzijdigheid vertoond. Alle ten tonele gevoerde moslims verkondigden fundamentalistische standpunten en gedroegen zich wereldvreemd. De groep die in beeld kwam, werd gesteund door Saoedi-Arabië en slaagde erin elke dag drie Vlaamse vrouwen tot hun geloof te bekeren. Bovendien bleken dan nog heel wat vrouwen, die zich argeloos tot de islam hadden bekeerd, in een schijnhuwelijk te zijn terechtgekomen. De kijker kon maar één conclusie trekken: "het is waar en zelfs veel erger dan gedacht; de islam is een gevaar en moet bestreden worden". Op geen enkel moment werd er genuanceerd of werden er andersdenkende moslims aan het woord gelaten. Ik vroeg me af hoe een gematigde Vlaamse moslim zich bij zulke reportage moet gevoeld hebben. Hopelijk lukt hij of zij erin om dit niet als een persoonlijke aanval te beschouwen. Maar is dat nu wat we in Vlaanderen nodig hebben? Na *Fitna* van Geert Wilders, *Hoofddoek of blinddoek* van J. M. Dedecker en de xenofobe campagnes van Vlaams Belang en LDD? Toch was ik na de uitzending nog het meest getroffen door de reacties erop. In de pers werd de uitzending bijna unaniem als leerrijk en belangrijk bestempeld. Zelfs in mijn linkse vriendenkring werd de 'parler vrai' van Annemie Struyf geprezen. Zijn we dan al zo opgeslokt door het eenzijdige beeld van de moslims dat we niet meer kunnen meevoelen met de wanhoop van duizenden Vlaamse medemensen, wanneer ze zich nog maar eens moeten verdedigen tegen het cliché dat alle moslims extremistisch en gevaarlijk zijn?

In het derde en vierde hoofdstuk gaat Zemni op zoek naar de wortels van de islamfobie. De aanval op de WTC-torens in New York lijkt een katalysator geweest te zijn om de islamfobie, die reeds eeuwen sluimert, opnieuw te doen oplaaien. Mede door het einde van de koude oorlog is de weg vrij voor een nieuwe vijand: de islam. Eigenlijk kennen we in onze contreien islamfobie en Jodenhaat al van de tijd van de kruisvaarders. Maar zelfs tijdens de 'Verlichting', toch een periode waarin de gelijkwaardigheid van mensen beklemtoond wordt en de secularisatie haar intrede doet, blijft racisme tegenover joden en moslims bestaan. Het is ook in die periode dat in het welvarende Europa de idee ontstaat van de achterlijkheid van andere volkeren. Zemni vindt het bevreemdend dat er nu geschermd wordt met 'joods-christelijke traditie' en de 'verworvenheden van de verlichting' om een Europese identiteit te ontdekken die totaal verschillend zou moeten zijn van die gebaseerd op de islam. In werkelijkheid blijkt er in het verleden eerder een joods-islamitisch-christelijke cultuur bestaan te hebben. Zo zou de Griekse cultuur, die aan de basis ligt van de verlichtingsgedachte, Europa bereikt hebben via de islamitische cultuur. Op veel momenten heeft de islam het ontwikkelen van de rede niet in de weg gestaan, integendeel. Door onzorgvuldige en selectieve lezing van de geschiedenis vindt zowel links als rechts, gelovig als ongelovig, een stok om naar de moslimwereld te slaan. Dat het in feite gaat om een bevestiging van racistische denkbeelden en om een westers superioriteitsgevoel dat al eeuwen bestaat, lijkt niemand te willen opmerken.

In het vijfde en zesde hoofdstuk staat Zemni stil bij de vraag of islam en democratie inderdaad onverenigbaar zijn. Hoewel dit debat vaak gevoerd wordt, blijkt het in de praktijk erg moeilijk. De islam is een religie en geeft weinig richtlijnen voor de organisatie van een land. Wanneer men de Koran leest, zijn er zeer veel verschillende interpretaties mogelijk. Bovendien gebeurt vandaag met de moslims wat vorige eeuw in de katholieke kerk ook is

gebeurd. Gelovigen sturen zelf de richtlijnen van het instituut bij, door aan de opgelegde regels te tornen. De islam is een product van wat de gelovigen ermee doen en bijgevolg niet onveranderlijk. Waar volgens Zemni wel een debat over gevoerd moet worden, is de rol en de houding van religie en religieuzen in de samenleving. Wanneer we ervan uitgaan dat multiculturaliteit een gegeven is, dan moeten we in een open dialoog met alle burgers op zoek gaan naar hoe die samenleving er moet uitzien. Gegeven ook het feit dat er in de westerse wereld een verregaande secularisatie aan de gang is, moeten we samen durven nadenken over de verhouding tussen kerk en staat. Vanuit de vele mogelijke modellen (theocratie, antireligieuze ordening...) kiest Zemni voor een 'actief pluralisme'. In dit model kunnen mensen vrij naar hun eigen overtuiging leven, maar gaan ze ook openlijk het debat aan met andere levensovertuigingen. Het respecteren van mensenrechten binnen een religieuze groep, is hierbij een absolute voorwaarde.



*Sami Zemni*

Het zevende hoofdstuk doet een oproep aan links om zich niet te laten verleiden tot het 'culturaliseren' van een probleem dat vooral structureel en economisch moet aangepakt worden. Wanneer mensen met een moslimachtergrond openlijk gediscrimineerd worden op de arbeidsmarkt waardoor het gros van hen in de werkloosheid belandt, en wanneer mensen van vreemde origine geen betaalbare woonst vinden of onderwijsachterstand oplopen, dan moet vooral hieraan gewerkt worden. Toch zien we het tegenovergestelde gebeuren: aan moslims wordt gevraagd zich te 'integreren'. In feite betekent dit dat ze hun religie en cultuur moeten afwerpen wegens 'onverdraagzaam, onvrij en gewelddadig'. Hoewel verpakt in mooie woorden (inburgering, veiligheid, democratie...) is dit antimoslim discours essentieel racistisch. Immers, wanneer een moslim aan de eigen gebruiken blijft vasthouden (bijvoorbeeld door het dragen van een hoofddoek) wordt zij of hij als dom en minderwaardig beoordeeld. Blijkbaar kan men niet vatten dat mensen binnen hun eigen cultuur of religie hefboomen tot emancipatie kunnen vinden. Vanuit een verkeerd begrepen feminisme of antireligieuze houding is links veel te ver in dit culturele discours meegegaan. Zemni ziet hierin ook een reden waarom de linkzijdige een groot deel van haar kiespubliek heeft verloren. De cultureel conservatieve Vlaamse arbeider kiest immers voor rechts als het over hoofddoeken en minaretten gaat. Maar ze staan aan de linkzijdige als er wordt gesproken over minimumlonen of afdankingen. De politiek is verwaterd tot een neutraal terrein van belangenbehartiging. Zemni roept de linkse partijen op om opnieuw over fundamentele zaken zoals sociale en economische ongelijkheid te durven nadenken en hierbij expliciet een linkse koers te varen.

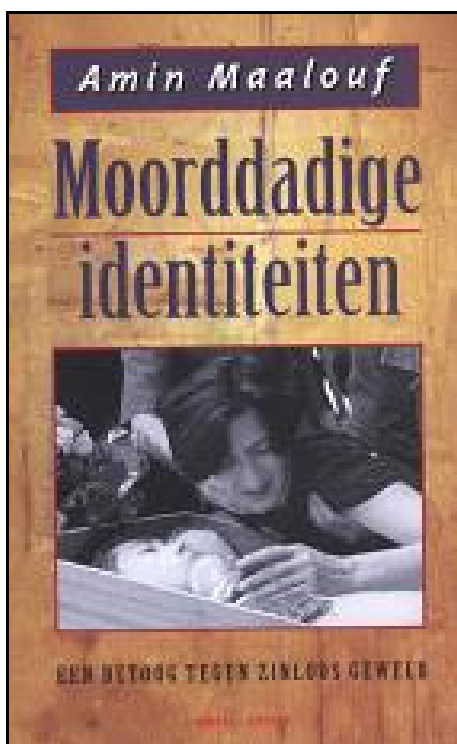
Het laatste hoofdstuk van het boek geeft een zeer goed overzicht van de beleving van de islam doorheen de geschiedenis. Zemni verduidelijkt ook de begrippen 'islamisme', 'herislamisering' en 'jihad'. Samengevat komt het erop neer dat er in de Arabische wereld inderdaad sprake is van een toenemend fundamentalisme. Vaak is het ontstaan als reactie op imperialistische en koloniale machten uit het Westen. Armgemaakt en economisch vernederd, zocht de Arabische wereld een nieuw ankerpunt. Zij vonden dit in een hernieuwde en meer fundamentalistische lezing van de islam. Deze fundamentalistische beweging keert zich in eerste instanties tegen andere, minder zuivere moslims en vormt dus in de eerste plaats een bedreiging voor hen. Zij evolueren steeds meer naar een individualistisch puurheidsideaal, los van elke culturele, sociale of politieke context. De Taliban in Afghanistan zijn hier een voorbeeld van. Anderzijds is er in de Arabische wereld ook een beweging naar een meer democratische islam (Hezbollah, moslimbroeders, Hamas...). Zij worden steeds meer een politieke partij en gaan openlijk in onderhandeling met andersdenkenden. Tenslotte lijkt er ook iets te ontstaan als een Europese islam. Europese moslims experimenteren met verbindingen tussen islamitische tradities en westerse omgangs-

vormen. Zemni lijkt in dit hoofdstuk vooral te willen beklemtonen dat de wereld van de islam erg genuanceerd en voortdurend in beweging is. Als er al gevaarlijke groepen bestaan, richten ze zich in eerste instantie tegen andere moslims. Door landen met machtige islamitische groeperingen aan te vallen, zal men de haat tegen het Westen alleen maar aanwakken.

Ik heb het boek van Zemni met veel belangstelling gelezen. Ik sta ook volmondig achter zijn stellingen. Soms vond ik het wat moeilijk om door de bomen het bos te blijven zien. De hoofdstukken behandelen weliswaar verschillende thema's, maar Zemni loopt soms vooruit op wat hij later verder wil uitwerken. Later in het boek grijpt hij dan weer terug naar vroegere stellingen, bijvoorbeeld over het belang van de pers. Ik begrijp ook Zemni's oproep om de problemen in de eerste plaats als economisch en minder als cultureel te bekijken. Toch gaat hij m.i. wat te ver wanneer hij vragen stelt bij het ondersteunen van interculturele en interreligieuze initiatieven. Zij zouden de culturalisering van de achterstelling alleen maar vergroten.

Toevallig las ik onlangs *Moorddadige Identiteiten*, een boek van Amin Maalouf (1). Ook hij klaagt de eenzijdige en negatieve kritiek op 'de moslims' aan. En ook bij hem kunnen we lezen dat mensen zich vooral terugplooien op één identiteit wanneer deze bedreigd wordt. Maar in tegenstelling tot Zemni vindt hij dat niet enkel de overheid of de economische wereld iets aan dit verschijnsel kan doen. Volgens Maalouf, die zelf erg tevreden is met al zijn identiteiten (Libanees, Fransman, christen, schrijver...), kan elk individu deze cirkel van zich bedreigd voelen en bedreigen doorbreken door zich maximaal open te stellen voor andere culturen. Mogelijks is deze optimistische visie meebepaald door het feit dat Maalouf zich als gerespecteerd schrijver en journalist erkend en gesteund voelt in de samenleving. Toch denk ik dat een eerlijke en positieve belangstelling voor mekaars cultuur, mensen dichter bij mekaar kan brengen. Bovendien geeft het ons de gelegenheid onze eigen kijk op de wereld te verruimen en mogelijks 'identiteiten' bij te winnen.

*Katrien Rombouts*



(1): Maalouf Amin, *Moorddadige identiteiten*, Arena, Amsterdam, 1999.

# Agenda

## WTM zoekt vrijwilliger voor bibliotheek

De Werkplaats voor Theologie en Maatschappij heeft in de afgelopen 25 jaar een bibliotheek uitgebouwd met meer dan 3000 boeken, meer dan 25 abonnementen op gespecialiseerde tijdschriften, en heel wat multimedia (films en documentaires, muziek, spelmateriaal, methodieken...) omtrent het themacluster "Levensbeschouwelijke identiteit / theologie/ religie / spiritualiteit / heilige boeken". Het unieke van deze bib is dat verwijzingen naar perikopen uit Oud en Nieuw Testament, en Soera's uit de koran geïnventariseerd zijn. Hierdoor is een schat aan documentatie en methodisch materiaal over verhalen uit de joodse, christelijke en islamtraditie eenvoudig terug te vinden. Geïnteresseerden kunnen over allerlei thema's materiaal opvragen (artikels, video's, dvd's,...).

Voor het onderhoud van de bib en de serviceverlening hierrond is WTM op zoek naar een vrijwilliger voor één of twee dagen per week. Indien gewenst kan een vrijwilligersvergoeding aangeboden worden.

Omwille van de aard van het werk is het aangewezen dat kandidaten zich voor langere termijn engageren. Eén jaar is hierbij een minimum.

De bibliotheek van WTM staat volledig ter beschikking van Motief vzw, een erkende landelijke vormingsinstelling rond religie en maatschappelijke vraagstukken. Daarnaast staat de WTM-bib ook ter beschikking van aanverwante partnerorganisaties zoals Christenen voor het Socialisme, en de Christelijke Basisbeweging.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen op onderstaand adres:

Elke Vandeperre,  
medewerker WTM  
Boomsesteenweg 269  
2020 Antwerpen  
0476-75.58.51  
wtm@skynet.be

## Dag van het Socialisme

Een open doe- en denkdag voor iedereen die het socialisme een warm hart toedraagt.

zaterdag 20 maart 2010 (13u00 - 20u00). Vooruit, Gent, Sint-Pietersnieuwstraat 23

### Programma

Vanaf 13u00: Ontvangst met koffie

13u45: Verwelkoming door Karim Zahidi; Opening van de 'Dag' door Burgemeester Daniël Termont; Jan Blommaert over de noodzaak van het socialisme

### 14u45: Werkgroepen

1. Economie: *Dirk Barrez, Jo Cottenier, André Posman*. Moderator: Ivan Van Praet
2. Democratie: *Eric Corijn, Jos Vander Velpen, Peter Mertens*. Moderator: Luc Van Buynder
3. Oorlog & Vrede: *Ludo De Brabander, Geert Cool, Francine Mestrum, Mohammed Hassan*. Moderator: Georges Spriet
4. Werk & Inkomen: *Tine Van Rompuy, Levi Sollie, Karel Stessens, Rudi Kennes*. Moderator: Luk Vandenhoeck
5. Multiculturaliteit: *Nadia Fadil, Sami Zemni, Aleidis Devillé*. Moderator: Zohra Othman
6. Sociale Zekerheid: *Jozef Mampuy, Marianne Gestels, Fred Louckx, Nadine De Schutter*. Moderator: Anke Hintjens
7. Onderwijs: *Nico Hirtt, Chico Detrez, Leen Van der Vorst*. Moderator: Koen Bogaert
8. Ecologie: *Anneleen Kenis, Leida Reinhout, Filip De Bodt*. Moderator: Matthias Lievens

16:00: Koffiepauze

16u40: Tweede deel van de werkgroepen

18u00: Pauze met broodjes en drank

18u40 -20u00: Slotmeeting rond de vraag: 'Welk socialisme willen we?': *François Houtart, Hana Al Bayaty, Aleidis Devillé, Bruno Verlaeckt en Dominique Willaert*

Organisatie: De Ronde Tafel van Socialisten

Inlichtingen en inschrijvingen: [www.dagvanhetsocialisme.be](http://www.dagvanhetsocialisme.be) (€ 10; studenten en vervangingsinkomens € 5)

## Belastingen: Last of Gepast?

Open studiedag over Rechtvaardige Fiscaliteit

zaterdag 27 maart (10u00 - 15u00)

De Markten, Oude Graanmarkt 5, 1000 Brussel

### Programma

10u00: Belastingen en fiscaliteit: wat weten we er over?

10u30-11u30: Wegwijs in de fiscale doolhof (inl. Jozef Mampuy)

11u30-12u00: Vragen en antwoorden. Groepsgesprek.

12u00-13u00: Middagpauze

13u00-15u00: Voorstellen en strategieën om ze te realiseren. Panel met: Ann Van Laer (nationaal secretaris ACV), Eric Goeman (Woordvoerder Attac, coördinator FAN), Peter Mertens (voorzitter PVDA), Meyrem Almaci (Fractieleider Groen! Kamer van Volksvertegenwoordigers).

Org., inl. en inschr.: Christenen voor het Socialisme, Belgradestraat 82, 2800 Mechelen - tel. 015-41.64.84 - [christenen.v.h.socialisme@skynet.be](mailto:christenen.v.h.socialisme@skynet.be)